

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Pěstounská péče prarodičů z pohledu zaměstnanců
orgánu sociálně-právní ochrany dětí**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: **SOCIÁLNÍ PRÁCE**

Autor: Dominika Vlčková

Vedoucí práce: Mgr. Bohdana Břízová, Ph.D.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem **Pěstounská péče prarodičů z pohledu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí** jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2022

.....

Dominika Vlčková

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Bohdaně Břízové, Ph.D., za odborné vedení, cenné rady, energii, trpělivost a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovala rodině a mým blízkým za podporu během celého studia.

Pěstounská péče prarodičů z pohledu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou pěstounské péče vykonávané prarodiči. Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Pěstounem se může stát jednotlivec, manželé nebo partneři, jež vyhoví zákonem stanoveným podmínkám. Často to bývají prarodiče dítěte.

Cílem bakalářské práce je zmapovat názory zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí na pěstounskou péči prarodičů se zaměřením na výhody a rizika této pěstounské péče. K dosažení stanoveného cíle byl využit kvalitativní výzkum, metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory byly realizovány s pracovníky náhradní rodinné péče na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na městských úradech, krajském úřadě ve vybraném kraji a magistrátě vybraného města. Získaná data byla zpracována metodou vytváření trsů.

Z výsledků vyplývá, že i přes zápory, které pěstounská péče prarodičů přináší, mají pracovníci náhradní rodinné péče pozitivní subjektivní pocit na tuto formu péče. Velkou výhodou, oproti zprostředkovanému pěstounovi, je rodinná a citová vazba mezi prarodičem a dítětem. Dítě prarodiče zná většinou od útlého věku a je zvyklé na prostředí, kde prarodič žije.

Tato bakalářská práce může být přínosná pro sociální pracovníky, kteří pracují s rodinou, protože poukazuje i na negativní stránky, jež pěstounská péče prarodičů přináší. Zároveň vyzdvihuje i výhody, které pěstounská péče prarodičů má.

Klíčová slova

Náhradní rodinná péče; pěstounská péče; nezprostředkovaní pěstouni, prarodiče; sociálně-právní ochrana dětí

Grandparents' foster care from the perspective of employees of the social and legal protection

Abstract

The bachelor thesis deals with the issue of foster care performed by grandparents. Foster care is a form of substitute family care in which the foster parent personally takes care of the child and is responsible for his / her upbringing. An individual, spouse or partner who meets the conditions stipulated by law can become a foster parent. They are often the child's grandparents.

The aim of the bachelor thesis is to map the opinions of employees of the social and legal protection of children on foster care of grandparents with a focus on the benefits and risks of this foster care. Qualitative research, the method of questioning and the technique of semi-structured interview have been used to achieve the set goal. Interviews were conducted with substitute family care staff at the Department of Social and Legal Protection of Children at municipal authorities, the regional authority in the selected region and the municipality of the selected city. The obtained data have been processed by the method of clustering.

The results have shown that, despite the disadvantages of grandparents' foster care, surrogate family care workers have a positive subjective feeling about this form of care. The great advantage, compared to the mediated foster parent, is the family and emotional bond between the grandparent and the child. The child usually knows the grandparent from an early age and is used to the environment where the grandparent lives.

This bachelor thesis can be beneficial for social workers working with the family, because it also points to the negative aspects that grandparents' foster care brings. At the same time, it highlights the benefits of this type of foster care.

Keywords

Surrogate family care; foster care; non-mediated foster parents; grandparents; social and legal protection of children

Obsah

Úvod.....	7
1 Současný stav.....	8
1.1 <i>Náhradní rodinná péče</i>	8
1.1.1 <i>Legislativní rámec náhradní rodinné péče</i>	8
1.1.2 <i>Formy náhradní rodinné péče</i>	9
1.2 <i>Pěstounská péče</i>	12
1.2.1 <i>Formy pěstounské péče</i>	16
1.2.2 <i>Dávky pěstounské péče</i>	17
1.3 <i>Pěstounská péče prarodičů</i>	22
1.4 <i>Sociálně-právní ochrana dětí</i>	24
2 Cíl a výzkumné otázky	29
2.1 <i>Cíl práce</i>	29
2.2 <i>Výzkumné otázky</i>	29
3 Metodika	30
3.1 <i>Použité metody a techniky</i>	30
3.2 <i>Výzkumný soubor</i>	30
3.3 <i>Realizace výzkumu</i>	31
3.4 <i>Analýza dat (vyhodnocení dat)</i>	31
3.5 <i>Etika výzkumu</i>	31
4 Výsledky výzkumu	33
5 Diskuse	44
6 Závěr	49
7 Seznam použitých zdrojů	50
8 Seznam tabulek a schémat	55
9 Přílohy	56

Úvod

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné péče, při které pěstoun o dítě osobně pečuje a je zodpovědný za jeho výchovu. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu a jedině soud může rozhodnout o jejím zrušení. Pěstoun má povinnost o dítě osobně pečovat a přiměřeně vykonávat práva a povinnosti rodičů. Zákonnými zástupci dítěte zůstávají jeho rodiče, kteří se mohou s dítětem stýkat. Pěstounem se může stát jednotlivec, manželé nebo partneři, kteří vyhoví zákonem stanoveným podmínkám. V mnoha případech se pěstouny stávají prarodiče dítěte, kteří mají k dítěti blízko a navzájem se znají. Orgán sociálně-právní ochrany dětí zajišťuje ochranu práv dítěte, poskytuje ochranu oprávněných zájmů dítěte a zabezpečuje náhradní rodinné prostředí pro dítě.

V teoretické části bakalářské práce je popsána náhradní rodinná péče, legislativní rámec náhradní rodinné péče a její formy, pěstounská péče a její formy, dávky pěstounské péče a zprostředkování této péče, pěstounská péče vykonávaná prarodiči dítěte a sociálně-právní ochrana dětí. K získání dat pro výzkumnou část bakalářské práce byla zvolena kvalitativní strategie, metoda dotazování, technika polostrukturovaného rozhovoru. Data získaná z rozhovoru byla vyhodnocena metodou vytvářením trsů.

Důvodem pro výběr tématu byl zájem o bližší seznámení se s problematikou pěstounské péče vykonávané prarodiči. Mezi další motiv pro výběr tématu byla osobní zkušenost s dětmi, které jsou v péči svých prarodičů a prohloubení si poznatků v této oblasti z pohledu zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Bakalářská práce může sloužit jako informační materiál pro sociální pracovníky a přispět jako pomůcka při práci s rodinou. Současně může poukázat na rizika pěstounské péče prarodičů.

1 Současný stav

1.1 Náhradní rodinná péče

Dle Kaczora (2015) pojmem náhradní rodinná péče rozumíme formu péče, kdy je dítě vychováváno náhradními rodiči v jejich rodinách a děti mají možnost vyrůstat v přirozeném rodinném prostředí. Náhradní rodinná péče nastává tehdy, pokud nastane situace, kdy se biologická rodina nemůže, nechce nebo nedokáže postarat o zdravý vývoj dítěte v jeho přirozeném prostředí (Kovařík, 2004). Velemínský (2008) dodává, že cílem náhradní rodinné péče je zachování rodinného prostředí, kde bude dítě vyrůstat.

Důvodem pro přijetí dítěte do náhradní rodinné péče by měla být jasná osobní motivace a vnitřní přesvědčení žadatele (Berrick a Skivenes, 2012). Osobní motivace je důležitá proto, aby byla zajištěna důležitá kritéria fungující rodiny (De Maeyer, 2014). Dle Vágnerové (2012) se mezi kritéria fungující rodiny řadí například jistota stabilního zaměstnání, které je důležité pro zajištění základních životních potřeb dítěte. Základní potřeby dítěte se postupem času mění podle věku dítěte (Rhodes et al., 2006). Trnková (2018) řadí mezi kritéria fungující rodiny také duševní i fyzický stav žadatele, který by měl být nejen v době podání žádosti příznivý.

Cairns (2013) uvádí, že rodiče, kteří se rozhodli pro náhradní rodinnou péči, musí dítě do své péče přijmout takové, jaké je. Dítě dle Matějčka (2008) musí být vnímáno bez jakýchkoliv předsudků nebo negativních názorů.

1.1.1 Legislativní rámec náhradní rodinné péče

Náhradní rodinná péče je v České republice upravena především v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, konkrétně článek č. 32 odst. 4, také zmiňuje práva dětí, a to například právo dětí na rodičovskou péči.

Mezi mezinárodní úmluvy upravující institut náhradní rodinné péče patří například Úmluva o právech dítěte, která patří mezi nejdůležitější právní dokumenty na ochranu dětských práv (Bechyňová a Konvičková, 2008). Úmluva vznikla v roce 1989, do platnosti vstoupila v roce 1990 a v České republice byla přijata v roce 1991 (Valenta, 2015). Dle autora jsou zde sepsána jednotlivá práva dětí. Úmluva posiluje postavení dítěte ve společnosti a vyzdvihuje potřebu jeho ochrany (Bechyňová a Konvičková, 2008). Autorky zmiňují, že se v Úmluvě o právech dítěte ustanovuje pomoc státu dítěti a rodině, pokud se nachází v tíživé sociální situaci. Dle Bechyňové a Konvičkové (2008) může v důsledku tíživé sociální situace dojít k zanedbávání dítěte, a proto Úmluva o právech dítěte vytváří právní rámec pro předcházení tohoto sociálně patologického jevu. Mezi základní práva dětí řadíme právo na život a přežití, právo na osobní rozvoj, právo na ochranu a právo na participaci (Valenta, 2015). Dítě má právo žít s oběma rodiči a oddělit dítě od rodiny může pouze soud, ale musí jednat v co nejlepším zájmu dítěte (Bubleová et al., 2011). Autoři dodávají, že pokud dítě nemůže být ponecháno v rodinném prostředí, má právo na pomoc od státu, a v tomto případě je dítěti zabezpečena náhradní péče.

Z mezinárodních úmluv a také z platných českých právních předpisů vyplývá, že náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou (Bubleová et al., 2014). Ústavní výchovu lze nařídit tehdy, pokud je výchova dítěte nebo jeho tělesný či rozumový vývoj ohrožen do takové míry, kdy je v rozporu se zájmem dítěte, nebo pokud existují vážné důvody, proč se rodiče nemohou o dítě postarat (Arnoldová, 2016). Autorka dodává, že soud může nařídit ústavní výchovu, pokud již učiněná opatření nevedla k nápravě.

1.1.2 Formy náhradní rodinné péče

Formy náhradní rodinné péče jsou upraveny zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dle zákona se mezi formy náhradní rodinné péče řadí osvojení, poručenství, pěstounská péče a svěření dítěte do péče jiné osoby.

Osvojení (adopce)

Osvojení je vymezeno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších

předpisů. Dle zákona osvojením rozumíme přijetí dítěte za vlastní a předpokladem je to, že osvojitelé mají stejná práva a povinnosti k dítěti, jako by byli jeho rodiči. Hrušáková a Králíčková (2006) uvádí, že osvojení je jedna z nejvýznamnějších forem náhradní rodinné péče. Autorky dodávají, že cílem osvojení je založit mezi osvojitelem a osvojencem takový právní vztah, aby byl co nejvíce přirozený. Osvojením vzniká nový právní i rodinný vztah (Bubleová et al., 2018a). Autoři také uvádí, že osvojením zanikají práva a povinnosti mezi osvojitelem a původní rodinou, dítě získává příjmení osvojitelů, a o adopci rozhoduje vždy soud na návrh osob, které chtějí dítě osvojit.

Aby mohlo dojít k osvojení, je důležité, aby byly splněny základní předpoklady pro osvojení (Hrušáková a Králíčková, 2006). Zmíněné autorky uvádí předpoklady, které jsou potřebné pro osvojení, a mezi tyto předpoklady řadí například nedostatečné, chybějící rodinné prostředí nebo zájem dítěte pro vytvoření nového rodinného vztahu. Dle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 2014, je souhlas dítěte s osvojením nutný, pokud dítě dosáhlo dvanácti let. Zákon také uvádí, že souhlas dítěte není nutný, pokud by byl souhlas v rozporu se zájmy dítěte, nebo pokud by dítě nebylo schopné posoudit jeho následky.

Osvojitelem se může stát zletilá a svéprávná fyzická osoba, která bude vykazovat předpoklady, že bude pro osvojované dítě dobrým rodičem (Bubleová et al., 2018a). Dle autorů by měl být mezi osvojitelem a osvojencem přiměřený věkový rozdíl, který nesmí být menší než šestnáct let. Autoři také uvádí, že osvojitelem se nemůže stát osoba příbuzná v přímé linii (například babička dítěte) a sourozenci.

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 2014, právní zákon rozlišuje osvojení zletilého a nezletilého. Dle zákona nelze osvojení zrušit po uplynutí 3 let od jeho rozhodnutí, jen s výjimkou, pokud by bylo osvojení v rozporu se zákonem.

Poručenství (pokud poručník o dítě osobně pečuje)

Poručenství je zakotveno v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dle zákona soud jmenuje dítěti poručníka, pokud ani jeden z rodičů není schopen vykonávat rodičovskou odpovědnost a poručník o dítě osobně

pečuje. Zákon dále zmiňuje, že poručníkem může být pouze plně svéprávná osoba, avšak musí být schopna funkci poručníka řádně vykonávat. Poručníkem se stane především ten, koho doporučí rodiče, a pokud nikdo není doporučen, soud ustanoví poručníkem blízkou osobu dítěte nebo jinou fyzickou osobu (Bubleová et al., 2018b).

Také Arnoldová (2016) zmiňuje, že soud stanoví poručníka, pokud dítě nemá zákonného zástupce. Tato forma náhradní rodinné péče má zajistit, aby dítě mělo zákonného zástupce, který ho bude zastupovat, vychovávat a pečovat o něj (Dobešová, 2014). Soud musí schvalovat každé rozhodnutí poručníka, pokud se nejedná o běžné každodenní záležitosti (Arnoldová, 2016). Podle autorky soud pravidelně kontroluje výkon poručenské péče, a především se zaměřuje na osobní záležitosti dítěte nebo na správu majetku, protože poručník má povinnost spravovat majetek dítěte místo jeho rodičů

Podle Dobešové (2014) se dítě může ocitnout bez zákonného zástupce například z důvodů smrti rodičů, nebo pokud byli rodiče zbaveni rodičovské odpovědnosti. Poručník má dle autorky v případě osobní péče nárok na peněžité příspěvky. Soud ustanoví poručníka také v případě, pokud byl výkon rodičovské odpovědnosti pozastaven, nebo pokud rodiče nemají způsobilost k právnímu jednání v plném rozsahu (Bubleová et al., 2018b). Autoři uvádí, že poručník se může stát pouze zákonným zástupcem dítěte, a to v tom případě, kdy o dítě osobně nepečuje. Autoři dodávají, že mezi poručníkem a dítětem nevzniká stejný poměr, jaký je mezi rodiči a dítětem.

Poručenství podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů zaniká z důvodu nabití rodičovské odpovědnosti alespoň u jednoho z rodičů nebo pokud dítě dosáhne svéprávnosti. Zákon uvádí, že poručenství zaniká i z důvodu osvojení dítěte, smrtí poručníka, nebo pokud soud zproští poručníka jeho funkce.

Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče

Tato forma náhradní rodinné péče je vymezena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Zákon uvádí, že svěření dítěte do péče jiné osoby nastává tehdy, pokud o dítě nemůže žádný z rodičů nebo poručník pečovat. Svěření dítěte do péče jiné osoby než rodiče, je forma náhradní péče, při níž soud může

svěřit dítě do péče jiné osoby než rodiče, avšak tato osoba musí souhlasit se svěřením dítěte do své péče (Arnoldová, 2016). Dle autorky má tato péče přednost před ústavní výchovou a také nenahrazuje pěstounskou péči, předpěstounskou péči a ani jinou formu péče, které musí předcházet osvojení. Co se týká procesu svěřením dítěte do péče jiné osoby, tak návrh na svěřením do péče může podat osoba, která chce dítě do své péče (Bubleová et al., 2011).

Osoba, která chce o dítě pečovat, musí mít podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů bydliště na území České republiky. Dle zákona musí poskytovat záruku, že o dítě bude pečovat a souhlasit se svěřením dítěte do své péče. Zákon vymezuje, že se upřednostňují příbuzní dítěte, ale vhodnou osobou je i ta osoba, která je dítěti blízká nebo má-li dítě k osobě vytvořený citový vztah. V zákoně je stanoveno, že tato forma péče o dítě je možná, pokud lze rodičům uložit vyživovací povinnost k dítěti a soud v tomto případě stanoví rozsah výživného s ohledem na možnosti, schopnosti a majetkové poměry rodičů.

Pěstounská péče

Pěstounská péče je jedna z nejrozšířenějších forem náhradní rodinné péče (Hrušáková a Králíčková, 2006). Řídí se jako ostatní formy náhradní rodinné péče zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Hrušáková a Králíčková (2006) uvádí, že na konci 90. let 20. století došlo k posílení soukromoprávní povahy pěstounské péče, a to začleněním její hmotněprávní úpravy do zákona o rodině. Autorky dodávají, že u pěstounské péče jde především o vztah dítěte a pěstouna, kde má pěstoun nahradit chybějícího rodiče a snažit se co nejvíce o to, aby dítěti poskytl co nejlepší rodinné zázemí, které mu chybí. Dle Gabriela a Nováka (2008) se o pěstounskou péči zajímají více lidé, kteří už mají děti.

Problematikou pěstounské péče se budu zabývat podrobněji v další kapitole.

1.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je podle Hrušákové a Králíčkové (2006) jedna z nejrozšířenějších forem náhradní rodinné péče. Westphalová (2014) popisuje pěstounskou péči jako zvláštní formu péče o ohrožené děti, které se nachází v nevyhovujícím rodinném

prostředí. Autorka vnímá pěstounskou rodinu jako tradiční soukromoprávní institut s veřejnoprávními rysy. Pěstounská péče je upravena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dle zákona má tato forma péče o dítě přednost před péčí v ústavní výchově.

Podle Dobešové (2014) pěstounská péče nastává tehdy, pokud rodiče nemohou z vážných důvodů pečovat o dítě, nebo pokud se hledá vhodný osvojitel. Mezi nejčastější důvody, proč rodiče nepečují o své dítě, Arnoldová (2016) zmiňuje:

- velmi nízký věk biologických rodičů,
- citová nezralost,
- duševní nemoc,
- velmi těžké zdravotní postižení dítěte,
- závislosti – například alkoholismus,
- velmi těžká sociální situace.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů uvádí, že soud může o pěstounské péči rozhodnout pouze na dobu, po kterou se rodiče nemohou kvůli výše zmíněným důvodům starat o dítě. Melzer (2016) dodává, že předpokladem pěstounské péče je to, že jakmile se rodiče budou schopni o dítě postarat, převezmou ho opět do své péče, ale není možné předem určit, o jak dlouhou dobu se bude jednat. Podle autora vzniká vztah mezi dítětem a pěstouny na omezenou dobu, a to nejdéle do dosažení zletilosti dítěte. Sychrová (2015) uvádí, že pěstouni mají ve výkonu pěstounské péče vůči dítěti práva a povinnosti. Mezi povinnosti pěstouna autorka řadí například vykonání osobní péče o dítě a zajištění řádné výchovy. Autorka dodává, že pěstoun nemá k dítěti vyživovací povinnost a nestává se zákonným zástupcem dítěte, protože to zůstává nadále v kompetenci biologických rodičů.

Dobešová (2014) uvádí, že během pěstounské péče zůstávají zachovány původní právní vztahy mezi dítětem a jeho rodiči. Autorka zmiňuje, že soud rozhoduje o svěřeni dítěte do pěstounské péče. Pěstoun má dle autorky nárok na odměny či další peněžní dávky za výkon pěstounské péče. Melzer (2016) dodává, že ke svěřeni dítěte do pěstounské péče není vyžadován souhlas rodičů.

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 2022, rozlišuje pěstounskou péči na zprostředkovanou a nezprostředkovanou pěstounskou péči.

Zprostředkovaná pěstounská péče

Zprostředkovaná pěstounská péče je pěstounská péče, kdy pro účely zprostředkování pěstounské péče krajský úřad vyhledá pro děti, které jsou vedené v evidenci, žadatele o pěstounskou péči z evidence žadatelů (Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, 2022). Při zprostředkované pěstounské péči má pečující osoba podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů nárok na dávku odměnu pěstouna.

Nezprostředkovaná pěstounská péče

Nezprostředkovaná pěstounská péče je pěstounská péče, kdy je dítě v péči osoby příbuzné nebo blízké (Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, 2022). Při nezprostředkované pěstounské péči má osoba dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů nárok na dávku příspěvek při pěstounské péči.

Předpoklady úspěšnosti pěstounské péče

Zda pěstounská péče bude úspěšná záleží jak na straně dítěte, tak i na straně rodiny (Matoušek a Pazlarová, 2014). Autoři zmiňují, že kritéria úspěšnosti pěstounské péče souvisí s teorií uspokojování vrozených potřeb. Dle autorů jsou kritéria úspěšnosti ovlivňována věkem dítěte, kdy je větší šance na adaptaci dítěte v mladším věku, dále jsou důležité vzájemné sympatie již při prvních setkáních, dobré citové vazby, citlivý přístup ze strany pěstounů nebo také absence rizikového chování. Mezi základní předpoklady úspěšné pěstounské péče se také řadí zdravotní stav pěstouna, který by měl být v pořádku jak po duševní, smyslové i fyzické stránce, aby mohl řádně pečovat o svěřené dítě (Pazlarová, 2016).

Zprostředkování pěstounské péče

Ještě předtím, než začne proces zprostředkování pěstounské péče, nastává dlouhodobější úvaha o rodinné péči (Nožířová, 2012). Autorka popisuje, že rodiče uvažují o pěstounské péči ještě dříve, než se jim narodí vlastní děti a díky tomuto dlouhodobému zájmu jsou rodiče velmi dobře informováni o věcech, které se týkají tohoto procesu.

Proces zprostředkování pěstounské péče má dle Pazlarové (2016) několik fází. Dle autorky tento proces spočívá:

- ve vyhledávání dětí, kterým je potřeba zajistit péči v náhradním rodinném prostředí,
- ve vyhledávání fyzických osob, které jsou schopni stát se vhodnými pěstouny,
- v odborné přípravě fyzických osob, které jsou schopni stát se pěstouny k přijetí dítěte do rodiny,
- ve výběru určité fyzické osoby, která by byla vhodná stát se pěstounem a zajistit osobní seznámení dítěte s budoucím pěstounem.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů mohou zprostředkování pěstounské péče provádět jen orgány sociálně-právní ochrany dětí. Zákon dále zmiňuje, že proces zprostředkování se provádí jen na žádost fyzické osoby, která má zájem přijmout dítě do své péče, musí být občanem České republiky a mít v České republice trvalý pobyt. Pokud se jedná o cizince, tak musí mít podle zákona v České republice povolený trvalý pobyt nebo musí být podle zvláštního právního předpisu upravující pobyt cizinců na území České republiky hlášení k pobytu na území ČR po dobu nejméně 365 dnů. Žádost musí fyzická osoba podat u obecního úřadu obce s rozšířenou působností podle místa jeho trvalého pobytu (Pazlarová, 2016). Autorka dodává, že existuje výjimka, kdy se zprostředkování neprovádí, a tou je například situace, kdy o pěstounskou péči žádá příbuzný dítěte nebo osoba, která je dítěti blízká.

Ukončení pěstounské péče

Pěstounská péče může být ukončena různými způsoby a každý způsob s sebou nese

různá specifika (Pazlarová, 2016). Dle autorky může dojít ke zrušení pěstounské péče:

- rozhodnutím soudu,
- odchodem z pěstounské péče na přechodnou dobu,
- úmrtím dítěte nebo pěstouna.

Pěstounská péče zaniká nejpozději plné svéprávností dítěte, ale pokud je dítě z vážných důvodů (například z důvodu duševního onemocnění) omezeno na svéprávnosti, zaniká tato péče jeho zletilostí (Novotný et al., 2014). Také Arnoldová (2016) popisuje zánik pěstounské péče zletilostí dítěte, kdy je cílem navrácení dítěte zpět do své původní rodiny, pokud tomu okolnosti a možnosti biologických rodičů dovolí.

1.2.1 Formy pěstounské péče

Existují tři formy pěstounské péče: individuální pěstounská péče, kolektivní pěstounská péče a pěstounská péče na přechodnou dobu (Zuklínová et al., 2016).

Individuální pěstounská péče je podobná výchově rodičů a péče o dítě je vykonávána v běžném rodinném prostředí (Zuklínová et al., 2016). Autoři uvádí, že se pěstounská rodina neliší od jiných rodin a je pro dítě nejlepší formou. Autoři dodávají, že při individuální pěstounské péči je dítě svěřeno buď jedné osobě, nebo může být svěřeno do společné péče manželů. Už v roce 1999 Matějček uvádí, že individuální pěstounská péče je dlouhodobým řešením a pěstouny v této formě mohou být jak příbuzní, tak i cizí osoby, což platí dodnes.

Kolektivní pěstounská péče se vykonává v zařízeních pro výkon této péče a jde například o samostatný objekt přizpůsobený jako byt pro rodinu s větším počtem dětí (Zuklínová et al., 2016). Už v roce 1999 Matějček uvádí, že pěstouni v zařízeních vykonávají pěstounskou péči na základě pracovní smlouvy, nebo dohodě o pracovní činnosti, kterou mají uzavřenou s institucí, která zařízení zřídila, a toto platí dodnes.

Pěstounskou péči na přechodnou dobu zavedla novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 6. 2006. Dle Gabriela a Nováka (2008) se v praxi můžeme setkat i s pojmem profesionální pěstounská péče. Schelle a Tauchen (2016) uvádí, že účelem pěstounské péče na

přechodnou dobu je poskytnout dočasné řešení situace dítěte, kdy rodiče mají čas na to, aby si vyřešili své poměry a mohli si co nejdříve převzít dítě zpět do své péče, nebo aby se pro dítě našla jiná vhodná rodina. Dle autorů délka pěstounské péče na přechodnou dobu může trvat nanejvýš 1 rok a soud je povinen minimálně jednou za tři měsíce přezkoumat, zda důvody, pro které bylo dítě svěřeno do pěstounské péče na přechodnou dobu, stále trvají.

Specifickými znaky pěstounské péče na přechodnou dobu v porovnání s ostatními typy náhradní rodinné péče je především umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu se souhlasem biologických rodičů nebo trvalou možností návratu dítěte do jeho biologické rodiny (Gabriel a Novák, 2008). Tato péče je alternativou k péči institucionální, a to především pro děti, které se ocitnou bez péče rodičů (Schelle a Tauchen, 2016).

Nožířová (2012) rozlišuje několik typů pěstounské péče na přechodnou dobu, a to zejména:

- ranou pěstounskou péčí na přechodnou dobu, kdy je dítě v péči pěstounské rodiny ihned po narození,
- akutní pěstounskou péčí, která určena především pro děti, o které nemohou náhle rodiče pečovat.

1.2.2 Dávky pěstounské péče

Dávky pěstounské péče jsou nárokovou peněžitou dávkou státní sociální podpory a slouží k zajištění pěstounské péče (Tröster, 2010). Podmínky a nárok na dávky pěstounské péče se řídí zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dle zákona je vznik nároku na dávky podmíněno svěřením dítěte do péče jiné osoby, která je odpovědná za výchovu dítěte, nebo osoby, která o dítě osobně pečuje nebo také osoby zařazenou v evidenci osob, které mohou vykonávat na základě rozhodnutí soudu a splnění podmínek pěstounskou péčí na přechodnou dobu.

Při pěstounské péči manželů dávky náleží jen jednomu z manželů (Tröster, 2010). Dle autora jsou to dávky netestované, a to znamená, že jsou poskytovány nezávisle na příjmu toho, kdo dávku pobírá. O dávky pěstounské péče lze požádat na všech

kontaktních pracovištích Krajské pobočky Úřadu práce a jsou zde k dispozici i předepsané tiskoviny, nebo jej lze najít v elektronické podobě na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí (Arnoldová, 2016).

Pro výši dávek nastala od 1. 1. 2022 změna zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dávkami péstounské péče jsou podle zákona:

- příspěvek na úhradu potřeb dítěte,
- odměna pěstouna,
- příspěvek při převzetí dítěte,
- příspěvek na zakoupení motorového vozidla,
- příspěvek při péstounské péči.

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte má podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů nezletilé, nezaopatřené dítě, které je svěřené do péče osoby pečující nebo do péče fyzické osoby. Pokud je dítě dle zákona během jednoho kalendářního měsíce bezprostředně po sobě svěřeno do péče různých osob, které o něj pečují, má nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte osoba, která o dítě pečuje po delší část měsíce. Zákon dále zmiňuje, že pokud péče o dítě trvala u různých osob, které dítě mají bezprostředně po sobě během kalendářního měsíce svěřené do péče, stejnou dobu, určí krajská pobočka Úřadu práce, která o příspěvku rozhoduje, komu bude příspěvek vyplácen.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se nárok na dávku zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, avšak nejdéle do jeho 26 let. Zákon uvádí, že musí jít o nezaopatřené dítě, které trvale žije ve společné domácnosti s osobou, která o něj pečovala do jeho zletilosti a se kterým se musí podílet na úhradě svých potřeb.

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte činí za kalendářní měsíc podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů:

- 4950 Kč pro dítě ve věku do 6 let,
- 6105 Kč pro dítě ve věku od 6 do 12 let,
- 6985 Kč pro dítě ve věku od 12 do 18 let,
- 7260 Kč pro dítě ve věku od 18 do 26 let.

Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je opakující se dávka, která je pěstounovi poskytována za výkon péče o dítě (Tröster, 2010). Nárok na odměnu pěstouna má podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů osoba pečující, která poskytuje dítěti zprostředkovanou pěstounskou péči a osoba v evidenci. Odměna pěstouna je projevem uznání a poděkování pro toho, kdo vykonává pěstounskou péči (Bubleová et al., 2018b).

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů činí odměna pěstouna u dlouhodobých pěstounů za kalendářní měsíc:

- 1násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě,
- 1,2násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I,
- 1,5násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 2 děti,
- 2násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 3 děti nebo o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, ve stupni III, nebo ve stupni IV.

Zákon také uvádí, že za každé další dítě svěřené do péče pečující osoby se odměna zvyšuje o 0,5násobek minimální mzdy za měsíc nebo o 0,7násobek minimální mzdy za měsíc, pokud jde o dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni III nebo ve stupni IV.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů činí odměna pěstouna u pěstounů na přechodnou dobu za kalendářní měsíc:

- 1,8násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě,

- 2násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni I,
- 2,2násobek minimální mzdy za měsíc při péči o 1 dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II, ve stupni III, nebo ve stupni IV.

Zákon dále uvádí, že za každé další dítě svěřené do péče pečující osoby se odměna zvyšuje o 0,3násobek minimální mzdy za měsíc nebo o 0,5násobek minimální mzdy za měsíc, pokud jde o dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni III nebo ve stupni IV.

Příspěvek při převzetí dítěte

Příspěvek při převzetí dítěte je dávka, která se vyplácí jednorázově a nárok na ni má osoba, která převzala dítě do pěstounské péče (Tröster, 2010). Výše příspěvku při převzetí dítěte se liší podle věku dítěte (Arnoldová, 2016).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů uvádí, že:

- do 6 let věku dítěte je vypláceno 8000 Kč,
- od 6-12 let věku dítěte vypláceno 9000 Kč,
- od 12-18 let věku dítěte je vypláceno 10 000 Kč.

Pokud podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů převzala pečující osoba dítě do pěstounské péče po přechodnou dobu, tak nesmí součet příspěvků při převzetí dítěte u osoby, která o dítě pečuje, přesáhnout 40 000 Kč v období posledních 12 kalendářních měsíců přede dnem podání žádosti o příspěvek.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla je dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů jednorázová dávka. Tento příspěvek je určen jak na zakoupení motorového vozidla, tak i na jeho opravu (Tröster, 2010).

Nárok má dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů pečující osoba, která má v péči nejméně tři děti. Výše příspěvku na motorové vozidlo činí 70% pořizovací ceny motorového vozidla nebo výše příspěvku činí nejvýše 100 000 Kč, pokud jde o prokázané výdaje na opravy vozidla a podmínkou je, aby pečující osoba nepoužívala motorové vozidlo k výdělečné činnosti (Bubleová et al., 2018b).

Příspěvek při pěstounské péči

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně, ve znění pozdějších předpisů má nárok na příspěvek při pěstounské péči osoba pečující, poskytující dítěti nezprostředkovanou pěstounskou péči. Výše příspěvku při pěstounské péči se odvíjí od násobku životního minima v závislosti na počtu svěřených dětí a jejich zdravotním stavu (Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, 2022). Výpočet odměny prarodičů dítěte se také odvíjí od násobku minimální mzdy prarodiče v závislosti na počtu svěřených dětí, jejich zdravotním stavu a také od toho, zda se jedná o dlouhodobou nebo přechodnou péči (Odměna pěstouna, 2022).

Tabulka č. 1 – Výše příspěvku při pěstounské péči

Od 1. 1. 2022 životní minimum jednotlivce	Příspěvek při pěstounské péči					
	1 dítě	1 dítě ve stupni závislosti I	2 děti	3 děti	1 dítě ve stupni závislosti II až IV	Za každé další dítě
Nezprostředkovaná pěstounská péče Příspěvek při pěstounské péči navázaný na koeficient ŽM* Tety, strýcové, zletilí sourozenci, osoby blízké (2,3 x ŽM*) za každé dítě	2,3 x ŽM*	2,3 x ŽM*	2,3 x ŽM* x 2	2,3 x ŽM* x 3	5,5 x ŽM*	+ 2,3 x ŽM* + 5,5 x ŽM* (ve stupni závislosti II, III a IV)
Nezprostředkovaná pěstounská péče Příspěvek při pěstounské péči navázaný na koeficient ŽM* Prarodiče (1,8 x ŽM*) za každé dítě (snížení koeficientu s ohledem na subsidiární vyživovací povinnost)	1,8 x ŽM*	1,8 x ŽM*	1,8 x ŽM* x 2	1,8 x ŽM* x 3	5,5 x ŽM*	+ 1,8 x ŽM* + 5,5 x ŽM* (ve stupni závislosti II, III a IV)

Zdroj: Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky, 2022

Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 2022, zmiňuje dvě nové dávky, které jsou určeny pro mladé dospělé, kteří odcházejí z ústavní výchovy a mladé dospělé odcházející z náhradní rodinné péče. Dle zákona se jedná o opakovaný zaopatřovací příspěvek a jednorázový zaopatřovací příspěvek.

Opakovaný zaopatřovací příspěvek

Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů činí tento příspěvek 15 000 Kč měsíčně a může být vyplácen do 26 let věku nezaopatřeného mladého dospělého. Zákon uvádí, že podmínkou nároku je mít individuální plán se sociálním pracovníkem obce a také podmínka pobytu v náhradní rodinné péči po určitou kvalifikovanou dobu před zletilostí. Dle zákona se jedná o minimálně 3 roky, pokud se jedná o nezprostředkovanou pěstounskou péči a 12 měsíců v ostatních případech, mimo výjimek.

Jednorázový zaopatřovací příspěvek

Jednorázový zaopatřovací příspěvek podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů činí 25 000 Kč. Dle zákona tento příspěvek náleží po skončení nezaopatřenosti zletilým mladým lidem, kteří odchází z náhradní rodinné péče nebo ústavní výchovy.

1.3 Pěstounská péče prarodičů

O formu pěstounské péče, kterou vykonávají příbuzní dítěte, je v této době čím dál větší zájem (Hassall, 2021). Významnou roli v péči o dítě pro mnoho rodičů zaujímají prarodiče (Biegel, 2021). Pazlarová (2016) také zmiňuje, že většina pěstounské péče je vykonávána prarodiči dítěte. Autorka dodává, že lze předpokládat to, že svěření dítěte do péče osobám příbuzným nebo jim blízkým, zejména prarodičům, je upřednostněno více než svěření dítěte do péče osoby cizí.

Mezi hlavní přínosy příbuzenské pěstounské péče, tedy i péče prarodičů, patří například:

- navázaný dlouhodobý vztah mezi dítětem a prarodičem,

- prostředí, na které je dítě zvyklé,
- stálost širších vztahů,
- rodinná identita (dítě je stále součástí vlastní rodiny, zná rodinnou historii) (Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte, 2014).

Pazlarová (2016) poukazuje na důležitost vzájemné znalosti prarodiče a dítěte nebo na jejich blízký vztah, předchozí vlastní zkušenost s dětmi, protože z ní mohou při následné péči o dítě čerpat, nabírat nové zkušenosti a také velmi rozmanité životní zkušenosti jim napomáhají zvládat péči o dítě.

Také Štěrbová a Kalábová (2009) shrnují pozitiva příbuzenské pěstounské péče. Dle autorek dítě u příbuzných pociťuje více stability než u cizích pěstounů, zachovává si původní vazby v širší rodině, zůstává v péči i se svými sourozenci, zažívá méně životních změn (kamarádi, škola) a děti v pěstounské péči prarodičů zažívají větší pocit bezpečí, jistoty a trvalosti. Pazlarová (2016) dodává, že pozitiva mohou být v některém případě pro dítě nebezpečím, a to nastává tehdy, pokud rodinné prostředí, způsob života nebo styl výchovy není v nejlepším zájmu dítěte. S výkonem pěstounské péče prarodičů jsou spojená i další rizika, která se týkají například negativního postavení pěstounů k vytvoření stabilního a rodinného prostředí pro ohrožené dítě nebo nespolupráce pěstounů s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (Štěrbová a Kalábová, 2009).

Důvody ukončení pěstounské péče prarodičů

Mezi důvody, proč dochází k předčasnému ukončení pěstounské péče vykonávané příbuznými dítěte, patří například:

- nezvládnutí výchovy dětí ze strany prarodičů,
- konflikty mezi pěstouny a dítětem,
- neschopnost pěstounů poskytnout dětem takovou péči a výchovu, kterou by měly mít,
- nepříznivá finanční situace,
- špatný zdravotní stav pěstounů,
- předčasné úmrtí pěstounů (Analýza situace příbuzenské pěstounské péče, 2017).

1.4 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Tato ochrana dítěte je poskytována převážně bezplatně (Matoušek, 2013). Sociálně-právní ochrana představuje dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů zejména ochranu práva na příznivý vývoj dítěte, řádnou výchovu a ochranu oprávněných zájmů dítěte. Zákon dále vymezuje sociálně-právní ochranu jako působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny či zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.

Dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje na děti, jejichž rodiče zemřeli nebo pokud rodiče neplní povinnosti rodičovské odpovědnosti či nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Dle zákona se dále zaměřuje na děti, které vedou nemravný život, užívají návykové látky, utíkají od rodičů, zanedbávají školní docházku nebo pokud jsou opakovaně umísťovány do ústavů.

Ochrana dítěte a zajišťování jeho práv se promítá do právních předpisů v oblasti občanského práva, v oblasti sociální, školské, trestní apod. Sociálně-právní ochrana dětí má v České republice ústavní a mezinárodní základ (Novotná et al., 2016). Orgán sociálně-právní ochrany dětí poskytuje rodinám jak preventivní, tak poradenskou činnost a také se snaží o doporučení pomoci jiných odborných poradenských zařízení (Bechyňová a Konvičková, 2008). Dle autorek jsou rodiče povinni spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany při ochraně práv a zájmů jejich dítěte. Dle Bechyňové a Konvičkové (2008) je povinnost spolupráce pro sociální pracovníky velkou výhodou. Autorky dodávají, že tato povinnost jim umožňuje vyžadovat spolupráci s rodiči v různých životních situacích a usnadňuje to výkon jejich práce.

Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů zajišťují sociálně právní ochranu dětí tyto orgány:

- krajské úřady,
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností,

- obecní úřady a újezdni úřady,
- ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
- úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí,
- úřad práce České republiky.

Krajské úřady vykonávají kontrolní a metodickou činnost, starají se o zprostředkování náhradní rodinné péče nebo rozhodují o státním příspěvku pro zřizovatele zařízení pro děti, které vyžadují okamžitou pomoc (Novotná et al., 2016). Obecní úřad obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdni úřady jsou dle autorů rodinám co nejbližší a sledují, zda jsou jednotlivá práva dětí dodržována.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy v oblasti sociálně-právně ochrany dětí, vykonává funkci kontrolního a odvolacího orgánu ve vztahu ke krajským úřadům nebo vede evidenci fyzických a právnických osob, které jsou pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí (Legislativa a systém sociálně-právní ochrany, 2020).

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je podřízen ministerstvu práce a sociálních věcí a řeší otázky týkající se ochrany dětí ve vztahu k cizině (Legislativa a systém sociálně-právní ochrany, 2020).

Úřad práce České republiky rozhoduje o státním příspěvku při výkonu pěstounské péče a o dávkách pěstounské péče (Novotná et al., 2016).

Kromě orgánů sociálně-právní ochrany dětí zákon také popisuje zařízení sociálně právní ochrany. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů upravuje tyto zařízení sociálně-právní ochrany:

- zařízení odborného poradenství pro péči o děti, kde je poskytováno odborné poradenství v rámci doporučení na řešení vzájemných vztahů mezi rodiči a dětmi nebo zde zprostředkovávají rady, které se týkají výchovy nebo výživy dětí, ale také zde poskytují poradenství pro osoby, které se chtějí stát osvojiteli nebo pěstouny,
- zařízení sociálně výchovné činnosti, která jsou určena pro děti, pro které je určena sociálně-právní ochrana a tyto zařízení nabízí programy na rozvíjení

dovedností, výchovných činností, nebo programy na využití volného času,

- zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která jsou poskytována na ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče, nebo pokud je jeho příznivý vývoj ohrožen a tato zařízení poskytují pomoc v rámci uspokojování základních životních potřeb,
- výchovně rekreační tábory pro děti, ty se zřizují v době školních prázdnin a jejich účelem je snažit se o potlačení sociálně-patologického chování a následnému získání potřebných návyků pro společenský život.

Pracovníci sociálně-právní ochrany dětí

Klíčovým orgánem státní správy, který se zabývá sociálně-právní ochranou, je pracoviště (oddělení nebo úsek) odboru sociálních věcí příslušného úřadu obce s rozšířenou působností a na tomto oddělení/úseku pracují pracovníci, kteří vystudovali vyšší odbornou školu nebo vysokou školu sociálního zaměření (Matoušek, 2017). Autor zmiňuje základní znalosti, které by měl pracovník mít, a to zahrnuje například znalosti platné legislativy týkající se rodiny a sociálně-právní ochrany dětí, systém sociální správy, soudní opatrovnické řízení, trestní řízení týkající se dětí a mládeže nebo znalosti metodiky, které se týkají činností orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Podle Arnoldové (2016) se pracovníci sociálně-právní ochrany dětí snaží primárně o podporu či sanaci rodiny. Autorka zmiňuje, že pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany vykonávají podle zákona č. 359/1999 Sb., zákon o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů především:

- obecný výkon sociálně-právní ochrany dětí, to znamená například přijímání oznámení o dětech,
- provádění šetření, které se týká dítěte a jeho rodiny,
- zajišťují práva dětí,
- podávají návrhy a podněty k soudu,
- poskytují poradenství a odbornou pomoc,
- vyhledávají rodiče a děti pro pěstounskou péči.

Na oddělení/úseku sociálně-právní ochrany, na obci s rozšířenou působností, pracují

sociální pracovníci, kurátoři pro děti a mládež, kolizní opatrovník nebo pracovníci náhradní rodinné péče (Arnoldová, 2016).

Sociální pracovník

Podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů sociální pracovník vykonává sociální šetření, poskytuje sociálně právní poradenství, poskytuje služby krizové pomoci, zjišťuje potřeby obyvatel obce a kraje nebo poskytuje sociální služby.

Jednotlivá práva a povinnosti sociálního pracovníka pro orgán sociálně-právní ochrany jsou zakotvena v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů a jedná se například o povinnost zachovávat mlčenlivost. Pracovníci mají dle zákona také právo navštěvovat dítě a rodinu v prostředí, ve kterém žije, právo pořizovat záznamy z prostředí, kde se dítě vyskytuje, ale jen pro účely sociálně-právní ochrany nebo mají povinnost vést spisovou dokumentaci pro účely sociálně-právní ochrany.

Hůlová (2013) zmiňuje, že se sociální pracovníci snaží o komunikaci nebo zprostředkování kontaktu mezi klientem a dalšími státními, nestátními či soukromými institucemi, a tím klientům pomáhají a usnadňují cestu za zlepšení jejich sociální situace.

Kurátor pro děti a mládež

Kurátor pro děti a mládež je specializovaný pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Arnoldová, 2016). Dle autorky má kurátor za práci pečovat o:

- nezletilé děti do 15 let, které se dopustily činu jinak trestného,
- o mladistvé 15-18 let, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání nebo kteří se dopustili přestupku,
- děti a mladistvé, kteří se opakovaně dopouští patologického chování (záškoláctví, útěky z domova, agresivita, alkoholismus).

Autorka dále zmiňuje, že kurátor také:

- poskytuje pomoc dětem a snaží se s nimi překonat nepříznivé sociální

podmínky,

- vykonává jednání podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, účastní se trestního a přestupkového řízení proti mladistvému,
- spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní výchovy nebo věznicemi.

Pracovníci pro náhradní rodinnou péči

Pracovníci náhradní rodinné péče podle Arnoldové (2016) vyhledávají děti, které jsou vhodné k osvojení nebo k svěřením do pěstounské péče. Autorka dále zmiňuje, že pracovníci náhradní rodinné péče také vyhledávají osoby, které jsou vhodné stát se osvojiteli nebo pěstouny, vedou evidenci žádostí a dokumentaci o zprostředkování osvojení nebo pěstounské péče, poskytují odborné poradenství a uzavírají dohody o výkonu pěstounské péče.

Kolizní opatrovník

Podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů je úlohou kolizního opatrovníka hájit zájmy dítěte v soudním řízení. Dle zákona soud jmenuje kolizního opatrovníka v případě střetu zájmu zákonného zástupce dítěte nebo opatrovníka v zájmu dítěte.

2 Cíl a výzkumné otázky

2.1 Cíl práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat názory zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí na pěstounskou péči prarodičů se zaměřením na výhody a rizika této pěstounské péče.

2.2 Výzkumné otázky

- 1) Jaké zkušenosti mají sociální pracovníci náhradní rodinné péče se svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičů?
- 2) Co považují zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí za negativní stránky pěstounské péče prarodičů?

3 Metodika

3.1 Použité metody a techniky

K dosažení cíle bakalářské práce byla v praktické části použita kvalitativní forma výzkumu, která zkoumá určitý prvek či proces v přirozených podmínkách a snaží se mu porozumět, jak vysvětluje Reichl (2009). Kvalitativní výzkum byl proveden na malém vzorku a cílem bylo hlubší poznání dané problematiky. Sběr dat proběhl metodou dotazování, technikou polostrukturovaného rozhovoru, kdy rozhovor je jedna z nejpoužívanějších technik kvalitativního výzkumu, jak říká Švaříček a Šed'ová (2014).

Připravený polostrukturovaný rozhovor vycházel z předem stanovených otázek, kdy pořadí otázek nebylo pevně stanoveno. Otázky byly připraveny tak, aby odpovídaly výzkumným otázkám. Byly položeny otevřené otázky, aby se komunikační partner více rozmluvil. V rámci polostrukturovaného rozhovoru byla možnost požádat komunikačního partnera o vysvětlení svých odpovědí. V rámci rozhovoru bylo připraveno jedenáct otázek, které byly pokládány pracovníkům náhradní rodinné péče na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na městských úřadech, krajském úřadu a jednom magistrátu města jednoho vybraného kraje (viz Příloha č. 2). Cílem rozhovorů bylo zjistit, jaký názor mají zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí na pěstounskou péči prarodičů, jaké výhody tato péče má a jaká rizika během pěstounské péče vykonávané prarodiči existují.

3.2 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl pro potřeby bakalářské práce tvořen sociálními pracovníky náhradní rodinné péče na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na městských úřadech, krajském úřadu a jednom magistrátu města jednoho vybraného kraje. Při výběru komunikačních partnerů byla využita strategie záměrného výběru. Pro získání komunikačních partnerů byly na webových stránkách www.statnisprava.cz vyfiltrovány všechny městské úřady, krajský úřad a magistrát města ve vybraném kraji. Na webových stránkách jednotlivých úřadů byly nalezeny kontakty na odbor sociální věci, oddělení sociálně-právní ochrany dětí a byli osloveni pracovníci náhradní rodinné péče tohoto oddělení. Všem těmto pracovníkům byla zaslána písemná žádost s prosbou o

účasti ve výzkumu. Bohužel pouze jeden komunikační partner poskytl zpětnou vazbu, proto byli následně komunikační partneři kontaktováni telefonicky. Byli vybráni komunikační partneři, kteří se věnují náhradní rodinné péči a mají minimálně tři roky praxe. Po souhlasu komunikačního partnera s účastí ve výzkumu se domluvil termín konání rozhovoru. Rozhovory byly prováděny do té doby, dokud se odpovědi nezačaly opakovat. Poté byl vzorek saturován a celkem se do výzkumu zapojilo osm komunikačních partnerů z šesti měst.

3.3 Realizace výzkumu

Otázky k rozhovorům byly zpracovány v průběhu února 2022 a rozhovory byly realizovány od konce února do konce března 2022. Před začátkem rozhovorů byli komunikační partneři ujištěni o zachování důvěrnosti a následně požádáni o podepsání informovaného souhlasu s účastí na výzkumu. Rozhovory probíhaly v kancelářích na městských úřadech, krajském úřadu a magistrátu města. Průměrná délka rozhovorů byla 30 minut. Získaná data byla v některých případech nahrávána na diktafon v mobilním zařízení a v některých případech byly odpovědi zaznamenávány formou poznámek na papír. Zvukové záznamy byly poté přepsány do textové podoby pro další práci s daty a následně smazány.

3.4 Analýza dat (vyhodnocení dat)

Data získaná ze zvukových záznamů byla přepsána do textové a následně do elektronické podoby. Odpovědi, které byly zaznamenávány formou poznámek na papír, byly pro lepší přehlednost přepsány do elektronické podoby. Pro vyhodnocení získaných dat byla zvolena metoda vytváření trsů.

3.5 Etika výzkumu

Miovský (2006) uvádí, že každý výzkumník by měl respektovat etické aspekty, mezi které patří ochrana soukromí, a proto byl každý komunikační partner ubezpečen o zachování jeho anonymity. Z důvodu zachování etických principů není uveden konkrétní využitý kraj, protože by bylo možné identifikovat komunikační partnery krajského úřadu, magistrátu města a pro potřeby výzkumu byli samotní komunikační partneři označeni jako KP1-KP8.

Mezi další etický aspekt Miovský (2006) řadí dobrovolný souhlas na účasti ve výzkumu. Každý komunikační partner byl seznámen s průběhem výzkumu, s cíli, metodami a postupy, které byly při výzkumu použity. Hendl (2016) dále uvádí, že základním předpokladem pro zapojení do výzkumu je získání informovaného souhlasu od všech účastníků. Na základě dobrovolného souhlasu na účasti ve výzkumu byl s komunikačními partnery sepsán písemný informovaný souhlas na účasti ve výzkumu (vzor viz Příloha č. 1). Dále byli komunikační partneři ujištěni, že získané odpovědi budou sloužit výhradně pro účely tohoto výzkumu. Získané zvukové záznamy byly po přepisu z mobilního telefonu smazány.

4 Výsledky výzkumu

Tato kapitola se zaměřuje na popis výsledků rozhovorů s komunikačními partnery. Komunikačních partnerů bylo celkem osm z šesti různých měst. Výsledky jsou prezentovány pomocí vytvořených trsů. Pro lepší přehlednost byly hlavní myšlenky z jednotlivých trsů zpracovány do grafických myšlenkových map v programu Atlas.ti a ty jsou prezentovány vždy u každého trsu.

Tabulka č. 2 - Charakteristika komunikačních partnerů

	Pohlaví	Pracoviště	Délka praxe
KP1	Žena	Městský úřad	20 let
KP2	Žena	Krajský úřad	10 let
KP3	Žena	Krajský úřad	8 let
KP4	Žena	Magistrát města	15 let
KP5	Žena	Městský úřad	10 let
KP6	Žena	Městský úřad	21 let
KP7	Žena	Městský úřad	6 let
KP8	Žena	Městský úřad	12 let

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky č. 2 je zřejmé, že se do výzkumu zapojilo osm komunikačních partnerů z šesti různých měst. Všichni komunikační partneři jsou ženského pohlaví. Z tohoto důvodu bude v následujícím textu používáno spojení komunikační partnerky. Pět komunikačních partnerek pracovalo na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na městských úřadech ve vybraném kraji, dvě komunikační partnerky pracovaly na krajském úřadu vybraného kraje a jedna komunikační partnerka pracovala na magistrátu

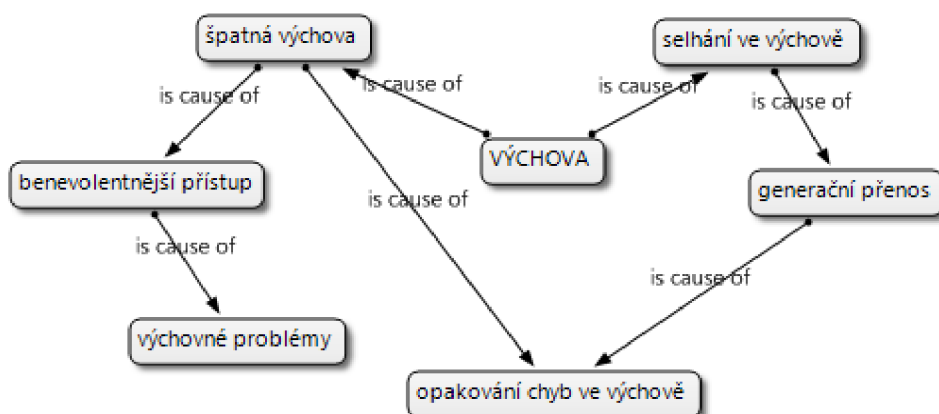
města ve vybraném kraji. Tabulka č. 2 dále znázorňuje, že komunikační partnerky pracují na oddělení sociálně-právní ochrany dětí v rozmezí od šesti do jednadvaceti let.

Na základě uskutečněných rozhovorů s komunikačními partnerkami byly vytvořeny následující trsy:

- **Trs 1:** Výchova
- **Trs 2:** Mezigenerační rozdíly
- **Trs 3:** Výhody pěstounské péče prarodičů
- **Trs 4:** Subjektivní pocit pracovníků na pěstounskou péči prarodičů
- **Trs 5:** Zprostředkování vs. nezprostředkování pěstouni

Trs 1 – Výchova

Schéma č. 1 - Výchova

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze schématu č. 1 je zřejmé, že sociální pracovníce náhradní rodinné péče vnímají v pěstounské péči prarodičů velkým problémem výchovu dětí. Jako důvody uvádějí to, že mnohdy prarodiče nezvládli vychovat své potomky a pokračují v té špatné výchově i u vnoučat, které mají svěřené do své péče. KP1 uvádí: „Už své dítě nevychovali prarodiče k zodpovědnosti, a aby se v budoucnu staral o své vlastní dítě a takto pokračují ve výchově svého vnoučete.“ Komunikační partnerky se shodují na tom, že prarodiče už ve výchově svých dětí nebyli zdatní, v některém ohledu selhali, a proto se stala taková situace, že teď pečují o vnoučata, protože jejich rodiče nebyli z nějakého

důvodu schopni pečovat o své vlastní děti. Jde o generační přenos a jak uvádí KP5: *„Pokud pracovník pracuje na stejném pracovišti delší dobu, tak už vidí, že ta péče o děti už v silách starších prarodičů není.“* Nemají už takový elán do výchovy, jako mladší pěstouni.

Komunikační partnerky také uvádí, že prarodiče jedou ve svém režimu, který mají zaběhnutý a je hodně těžké se z něj vymanit. Dodávají, že na druhou stranu se prarodiče bojí toho, že znova selžou a jsou ve své výchově důraznější až moc. Komunikační partnerky se také shodují na tom, že prarodiče občas přehodnotí to, co dělali špatně se svými dětmi a u vnoučat působí trošku lépe. Je to prý ale velmi individuální.

Komunikační partnerky zdůrazňují, že je důležité správně nastavit mantinely a nějakým způsobem dítě rozvíjet, motivovat a dobře ho vést. Hodně prarodičů nemá silné výchovné nebo rodičovské kompetence a oproti zprostředkovaným pěstounům se liší přístupem k výchově dětí. Z uskutečněných rozhovorů vyplývá, že prarodiče svá vnoučata milují, ale prarodič není k tomu, aby dítě vychovával, nýbrž k tomu, aby ho rozmazloval, proto spousta dětí končí v ústavní výchově. Prarodiče výchovu nezvládají a děti chodí za školu, mají velké výchovné problémy nebo utíkají z domova. Prarodiče mají tendence chování dětí více omlouvat než pěstoun, který není příbuzný. KP8 uvádí: *„Pokud pečuje prarodič, hraje tam velkou roli to, že je to babička a dědeček, což ve vývoji, je trošku jiná péče, než když pečuje osoba, která nahrazuje toho rodiče.“* Komunikační partnerky shodně uvádí, že prarodiče jsou více benevolentní k vnoučatům, jsou hodnější, vyjdou jim více vstříc, a to může vést k výchovným problémům.

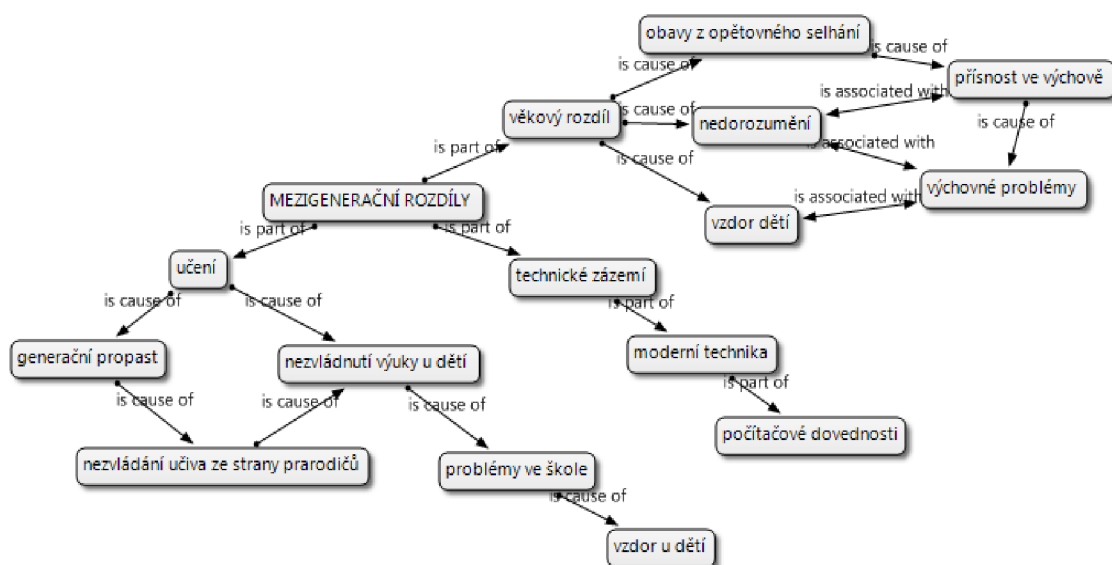
Pracovnice se také shodují na tom, že pokud nastane situace, že prarodič ukončí pěstounskou péči před zletilostí dítěte, je jedním z hlavních důvodů nezvládnutí výchovy ze strany prarodičů. Sami od sebe prarodiče vzdají péči málokdy, spíše je k tomu donutí okolnosti, které souvisí s pácháním trestné činnosti dětí, nebo také s velkými výchovnými problémy. Z rozhovorů vyplývá, že rodinná vazba na dítě dává lidem impuls toho, že se o dítě musí postarat, protože je to jejich vnouče, jejich krev.

Komunikační partnerky uvádí, že se výchova prarodiče oproti zprostředkovanému pěstounovi liší v tom, že prarodiče jsou věkově starší, než zprostředkovaní pěstouni,

který je většinou mladší a přístup k výchově je trochu jiný. Prarodiče nemají takové znalosti z oboru vývojové psychologie, nahlíží na péči jinak a mají méně odborných vědomostí než zprostředkovaní pěstouni.

Trs 2 – Mezigenerační rozdíly

Schéma č. 2 – Mezigenerační rozdíly

Zdroj: Vlastní výzkum

Ze schématu č. 2 vyplývá, že mezigenerační rozdíly hrají velkou roli ve zvládnutí péče o dítě a souvisí s tím také problémy, které se týkají výchovy dětí. Z rozhovorů vyplývá, že výskyt mezigenerační pasti je velkým problémem a nejvíc se projevuje u dětí v období dospívání. Komunikační partnerky uvádí, že u dětí v pubertě začíná výchova nefungovat, protože prarodiče, kteří se bojí selhání, jak u svého potomka, jsou velmi přísní a chtějí, aby děti fungovaly, aby bylo všechno v pořádku a svazují je různými omezeními. Tyto omezení mají za následek vzdorování dětí a končí to i svěřením do ústavní výchovy a velkými výchovnými problémy, které musí sociální pracovníce dále řešit. KP3 uvádí: „Babička dítěte je o generaci starší než rodiče a už tolik nerozumí problémům, které její vnouče má. Existuje tam velká věková propast, a i děti si občas stěžují, že jim u prarodičů chybí porozumění.“ Komunikační partnerky uvádí, že s dětmi vedou pravidelně rozhovory, v případě doprovázející organizace mají i svou klíčovou

pracovnici, která je navštěvuje jednou za dva měsíce. Tato pracovnice je vždy s dítětem o samotě a vede s dítětem rozhovor, jak se v rodině cítí.

Mezigenerační rozdíly, jak vyplývá z rozhovorů, zahrnují i počítačové dovednosti. Komunikační partnerky se shodují na tom, že s technikou mají někteří prarodiče, hlavně ti věkově starší, problémy. Někteří prarodiče se nechtějí přizpůsobit dnešní době, a to zahrnuje i počítačové znalosti. Souvisí s tím i moderní telefony, které prarodiče občas nemají, neznají nejnovější technologie a nedokážou v tom dítě řídit, kontrolovat, protože tomu sami nerozumí. Z rozhovorů vyplývá, že děti mají všeobecně problém s tím, že jsou závislé na telefonech a nemají ohraničený čas na monitorech. Jedna komunikační partnerka uvádí, že mají dokonce i negramotnou pěstounku, která se jen podepíše, ale textu nerozumí. Na druhou stranu jiná komunikační partnerka nesouhlasila, že by měly pěstounské rodiny problém s technikou, přisuzuje to ale převážně tomu, že jsou to mladší prarodiče, které pečují o dítě.

Učení je další problém, se kterým se komunikační partnerky setkaly. Generační propast se projevuje v tomto ohledu u prarodičů tak, že jsou už dlouho ze školy, neumí už to, co se děti ve škole učí a úkoly, které děti mají vypracovat do školy jsou pro prarodiče občas složité. Komunikační partnerky uvádí, že děti mají často problémy ve škole, kdy se musí řešit doučování a nezvládnání výuky.

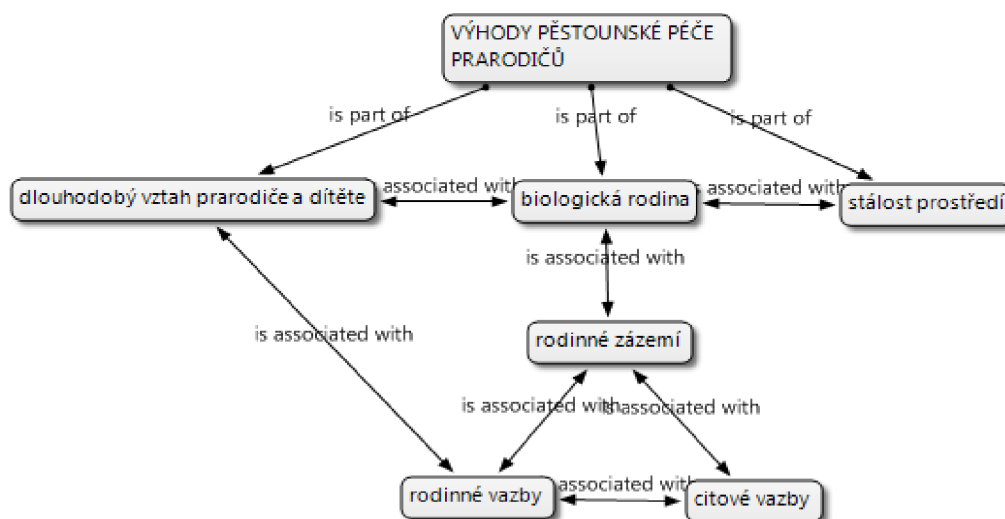
Trs 3 - Výhody pěstounské péče prarodičů

Ze schématu č. 3 je zřejmé, že výhoda pěstounské péče prarodičů spočívá hlavně v rodinném zázemí. Komunikační partnerky se shodují na pozitivěch, mezi které řadí právě rodinné zázemí, které dítě zná, protože to jsou jeho prarodiče, je na prostředí, kde prarodiči žijí zvyklé z minulosti, kdy už se o něj prarodiče nějakým způsobem starali a zabezpečovali jeho péči společně s rodiči. Tyto rodinné a citové vazby převažují nad ústavní výchovou. Komunikační partnerky uvádí, že pro vývoj dítěte je důležité zůstat v biologické rodině, aby vědělo svou identitu, historii rodiny (kdo jsou prarodiče, otec, matka), a toto jim právě prarodiče poskytnou. KP6 uvádí: *„Pokud dítě vyrůstá v rodině zprostředkovaných pěstounů, tak nemusí znát své prarodiče a sourozence. Pro děti v dospívání je těžší hledat si své místo. Každý z nás se v období vývoje zabýval otázkou, kdo vlastně jsem, proč jsem takový, jaký jsem a pokud je dítě v péči mimo svou*

biologickou rodinu, mohl by to v pubertě být problém.“ Komunikační partnerky zdůrazňují, že pro dítě je nejlepší, pokud zůstane v biologické rodině, protože se zachovávají rodinné vazby.

Jak již bylo zmíněno, mezi hlavní pozitiva pěstounské péče vykonávané prarodiči patří rodinné a citové vazby. Prarodiče svá vnoučata znají, někteří se o ně starají od útlého věku a děti jsou na ně zvyklé. Komunikační partnerky vidí výhodu i v tom, že děti pěstounskou péči tolik nevnímají a jde mimo ně, zda jsou svěřeny prarodičům soudně nebo jsou v péči prarodičů po dohodě s rodiči. Rozdíl je jen v tom, že rodinu jednou za čas navštíví sociální pracovník.

Schéma č. 3 – Výhody pěstounské péče prarodičů

Zdroj: Vlastní výzkum

Trs 4 - Subjektivní pocit pracovníků na pěstounskou péči prarodičů

Ze schématu č. 4 vyplývá, že komunikační partnerky mají z pěstounské péče prarodičů jak pozitivní, tak i negativní subjektivní pocit. Komunikační partnerky uvádí, že si myslí, že zákona se mají starat o dítě rodiče, rodina obecně, a proto s pěstounskou péčí prarodičů souhlasí. KP8 uvádí: „*Mám to tak zafixované i ze své rodiny, že když se někdo o někoho nemohl starat, nebo měl problémy, tak se mohl obrátit na svou rodinu.*“ Komunikační partnerky zdůrazňují, že s pěstounskou péčí prarodičů nemají problém, pokud se rodiče o dítě nemohou starat. Dítě je v tomto případě ohrožené a nemá nějaký

životní standard. Dítě může být také ohrožené chudobou, pokud mají rodiče nějaké omezení, že nemohou pracovat.

Ve spoustě případů, ve spoustě rodin tato péče funguje velmi dobře, ale existují i případy, kde se vyskytují velké problémy. K pěstounské péči se komunikační partnerky přiklání z důvodu zachování rodinné vazby. Komunikační partnerky uvádí, že moc dobře ví, že když by v rodině prarodiče nebyli, bylo by dítě v ústavní výchově a pro samotné dítě by to nebylo dobré. Na druhou stranu uvádí, že existují rodiny, kdy jdou prarodiče do pěstounské péče s tím, že od státu dostanou dávky pěstounské péče, a proto si dítě u sebe nechají. KP1 uvádí: *„V některých případech prarodiče pečují o dítě z důvodu nároku na dávky pěstounské péče, ale myslím si, že teď po novele zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kdy se dávky nezprostředkovaným pěstounům snížily, bude zájem o pěstounskou péči ze strany prarodičů nižší.“* KP7 dodává: *„My, jako sociální pracovníci, jsme rády za to, že se prarodiče starají a že se vůbec mohou starat, ale pak se na druhé straně objeví rodina, která dávek pěstounské péče zneužívá.“*

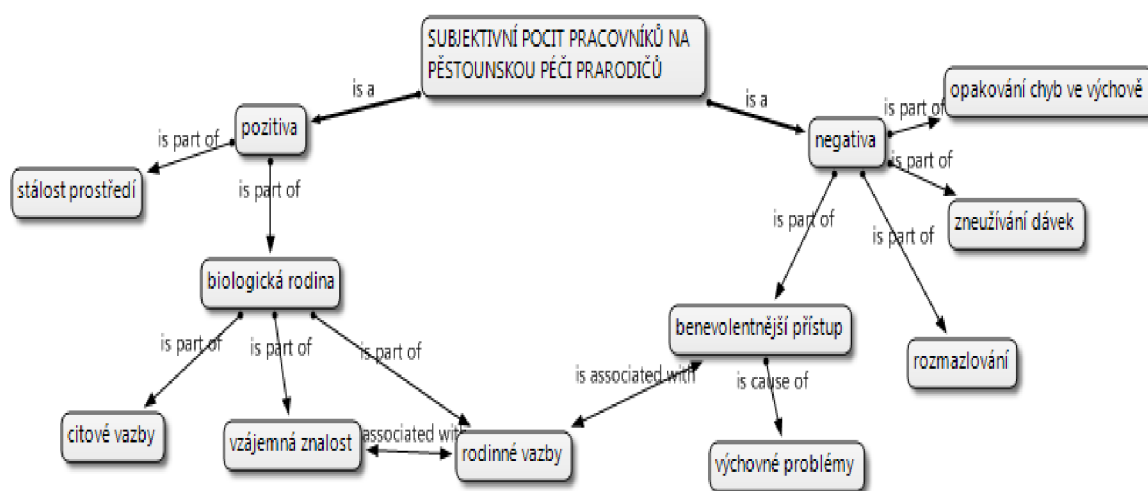
Z výzkumu vyplývá, že negativních stránek pěstounské péče vykonávané prarodiči je více, než si mnozí myslí. I přes negativní stránky mají komunikační partnerky pozitivní subjektivní pocit této formy péče o dítě. KP5 uvádí, že v pěstounské péči vykonávané prarodiči vidí spíše zápory, ale její názor na péči prarodičů je kladný, protože dítě zůstane v biologické rodině a většinou zůstane i v kontaktu s rodiči, pokud se o dítě rodiče aspoň trochu zajímají.

Komunikační partnerky zdůrazňují, že by se měla tato péče posuzovat hodně individuálně, protože ne každý prarodič je vhodný, a ne u každého dítěte bylo svěřeni do péče prarodiče nezbytně nutné. Z rozhovorů vyplývá, že by se měla častěji přehodnocovat nutnost pěstounské péče i ze strany soudu, z nezávislého prostředí. Komunikační partnerky uvádí, že když ony musí s rodinou spolupracovat a vést je k nějakému cíli, tak se těžko dělají proti rodině nějaké striktní kroky. KP2 uvádí: *„Měla by být i větší přísnost, ze strany soudu, při posuzování, než ke svěřeni dítěte do péče prarodičů dojde.“* Komunikační partnerky se shodly na tom, že pěstounská péče prarodičů je mnohdy lepší, než nepřibuzná pěstounská péče nebo ústavní výchova. Avšak existují i případy, kdy je dle komunikačních partnerek ústavní výchova pro dítě

lepší, a to v tom případě, kdy prarodiče nezvládají výchovu dítěte a vyskytují se zde velké výchovné problémy. Závisí to ale na vitalitě prarodičů. Z rozhovorů vyplývá, že v České republice je to momentálně nastavené tak, že je hlavní, aby dítě neskončilo v ústavní výchově a kvalita pečujícího prostředí úplně nehraje roli č.1.

Velmi zajímavým výsledkem jsou informace od dvou komunikačních partnerek. Z rozhovorů vyplývá, že komunikační partnerky pěstounskou péčí prarodičů podporují v tom případě, pokud se jedná o prarodiče ve starobním důchodu, kteří mají omezené finanční prostředky, nebo pokud mají zdravotní komplikace, které jim neumožňují pracovat. A to hlavně z finančního důvodu, kdy při pěstounské péči má pěstoun nárok na více dávek než při formě náhradní rodinné péče svěřením dítěte do péče jiné osoby. Pokud je to ale prarodič, který je schopen pracovat, má stabilní bydlení, finanční zajištění, tak v tomto případě doporučují formu náhradní rodinné péče svěřením dítěte do péče jiné osoby. KP6 dodává: „*My úplně příbuzenskou pěstounskou péčí nepodporujeme, protože si myslíme, že prarodiče mají vyživovací povinnost vůči svým dětem nebo vnoučatům danou ze zákona.*“

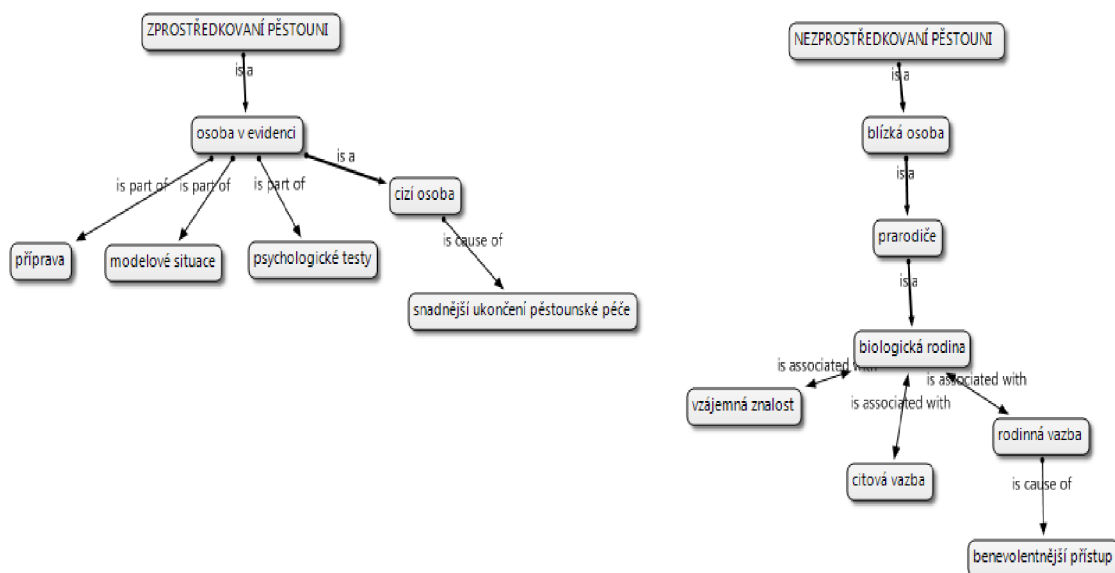
Schéma č. 4 - Subjektivní pocit pracovníků na pěstounskou péči prarodičů

Zdroj: Vlastní výzkum

Trs 5: Zprostředkování vs. nezprostředkování pěstouni

Schéma č. 5 – Zprostředkování a nezprostředkování pěstouni

Zdroj. Vlastní výzkum

Další téma, které se v rozhovorech překrývalo, byla odlišnost zprostředkovaných a nezprostředkovaných pěstounů. Ze schématu č. 5 je zřejmé, že mezi zprostředkovanými a nezprostředkovanými pěstouny je několik hlavních rozdílů. Komunikační partnerky uvádí, že zprostředkovaná pěstounská péče je ta, kdy za sociálními pracovníky přijde osoba s tím, že se chce stát pěstounem. Na orgánu sociálně-právní ochrany dětí zájemce o pěstounskou péči sepíše společně se sociální pracovnící žádost. Následně sociální pracovnice zjistí sociální, finanční a bytové poměry osoby, která se chce stát pěstounem. KP5 uvádí: „*My dáme dohromady veškerou dokumentaci, kterou následně pošleme na Krajský úřad, kde tyto osoby projdou přípravou.*“ Příprava dle komunikačních partnerek zahrnuje psychotesty, pohovory, různé modelové situace i s dalšími žadateli a na základě této přípravy Krajský úřad vydá rozhodnutí, zda jsou zařazeni do evidence osob, kteří se chtějí stát pěstouny a hledá se těmto osobám dítě, o které by mohli pečovat.

Touto přípravou nezprostředkovaní pěstouni, většinou prarodiče, neprocházejí. Komunikační partnerky dodávají, že se nedělají žádné psychotesty. Zákon to takto umožňuje, že pěstounská péče může nastat i bez této přípravy a pouze se zhodnotí, zda

je v konkrétním případě pěstounská péče, která je finančně podporovaná, vhodná. KP1 uvádí: „Většinou k nám přijdou prarodiče s tím, že jim tam jejich dcera – matka dítěte, nechala dítě a potřebují tuto situaci nějak právně ošetřit, aby to dítě zabezpečili, proto matka se o něj nepostará.“ Komunikační partnerky se shodly, že prarodičům poskytnou základní poradenství, zmapují situaci a na základě toho doporučují, jakou formu návrhu podat, zda se bude jednat o pěstounskou péči nebo péči jiné osoby. KP7 dodává: „Stává se situace, kdy zjistíme, že nám tady matka nechá dítě a my mapujeme situaci, zda je někdo v rodině schopen se o dítě postarat. Většinou jsou to právě prarodiče, protože oni dítě už znají a mají mezi sebou nějaké citové vazby.“

Komunikační partnerky zdůrazňují, že prarodiče, kteří mají v péči dítě, mají pomoc doprovázejících organizací, kdy osoby dostanou jednoho klíčového pracovníka z neziskové organizace, který je navštěvuje jednou za dva měsíce a může jim například pomoc zafinancovat letní tábory nebo zprostředkovat psychologickou péči. KP8 dodává: „Možnost pomoci doprovázejících organizací mají i zprostředkovaní pěstouni, ale u prarodičů to může mít větší význam v tom, že mají dostupnost sociálních služeb, někoho, kdo jim pomůže, kdo jim bude oporou, protože právě prarodiče nemají v určitém směru znalosti a neví, na koho se obrátit v případě pomoci.“

Z rozhovorů vyplývá, že v přímé péči je mezi zprostředkovanými a nezprostředkovanými pěstouny rozdíl takový, že pokud pečují nezprostředkovaní pěstouni, většinou prarodiče, hraje tam velkou roli to, že to jsou prarodiče dítěte a jsou ke svým vnoučatům více benevolentní než zprostředkovaní pěstouni. Další rozdíl se týká v nastavování styku s rodiči dítěte. KP2 uvádí: „Pokud je to cizí člověk, zprostředkovaný pěstoun, snáze se rodičům dítěte řekne NE, než když by to měla máma říct vlastní dceři, která je nemocná a třeba ani nezapříčinila to, že se kvůli své nemoci nemůže o dítě starat, ale její nemoc negativně ovlivňuje její dítě a těžko se pak říká NE, proto se v určitých situacích nastavuje styk.“ Komunikační partnerky v tomto směru vidí odlišnost mezi zprostředkovanými a nezprostředkovanými pěstouny, protože u nezprostředkovaných pěstounů je nastavování styku s rodiči dítěte velký problém a je to pro prarodiče více složitý.

Rozdíl se také týká ukončování pěstounské péče. Komunikační partnerky se shodly, že u zprostředkovaných pěstounů je jednodušší ukončit pěstounskou péči než u prarodičů, protože zprostředkovaní pěstouni nejsou vázáni rodinnými vazbami a zázemím, protože prarodiče přebírají vyživovací povinnost za své dítě, které nějakým způsobem selhalo. KP4 uvádí: „*U nepřibuzných rodinné vazby nejsou, tudíž to mají tyto osoby jednodušší v tom, že skončí a nemají s tou rodinou problémy.*“

5 Diskuse

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou pěstounské péče vykonávané prarodiči dítěte z pohledu pracovníků sociálně-právní ochrany dětí. Pěstounská péče prarodičů je v této době jedna z nejvyužívanějších forem náhradní rodinné péče. Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jaký názor mají zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí na tuto péči, jak ji vnímají a jaké výhody či rizika se u pěstounské péče prarodičů vyskytují. Pro tuto bakalářskou práci byly stanoveny dvě výzkumné otázky, jejichž cílem bylo zjistit, jakou zkušenost mají sociální pracovníci náhradní rodinné péče se svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičů a co považují zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí za negativní stránky pěstounské péče prarodičů.

K naplnění cíle byla využita metoda kvalitativního výzkumu, forma dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Kvalitativní forma výzkumu má dle Hendla (2016) své výhody i nevýhody. Výhodu kvalitativní formy výzkumu jsem spatřila v tom, že jsem během rozhovorů s komunikačními partnerkami mohla individuálně doplňovat a upravovat výzkumné otázky. Díky tomu se snadněji ověřovaly informace, které komunikační partnerky sdělily. Jako nevýhodu kvalitativního výzkumu Hendl (2016) uvádí to, že výsledky výzkumu mohou být ovlivnitelné výzkumníkem a jeho osobními preferencemi. Myslím si, že v mém případě mohl být zkreslený pohled na tuto problematiku, a to z důvodu osobní zkušenosti s dětmi z mého blízkého okolí, které jsou v pěstounské péči prarodičů.

Výzkum byl realizován s pracovníky náhradní rodinné péče na oddělení sociálně-právní ochrany dětí na městských úřadech, krajském úřadu a jednom magistrátu města jednoho vybraného kraje. Během oslovování sociálních pracovníků jsem se setkala s problémem, kdy mi na písemnou žádost o účasti ve výzkumu poskytla zpětnou vazbu jen jedna komunikační partnerka. Proto jsem následně musela komunikační partnerky s žádostí o účasti ve výzkumu oslovit formou telefonického kontaktu.

Samotné rozhovory s komunikačními partnerkami probíhaly na městských úřadech, krajském úřadu a na magistrátu města v kanceláři sociálních pracovníků a díky tomu byly pracovnice méně nervózní, protože se nacházely v prostředí, kde pracují a kde to znají. Komunikační partnerky byly ochotné podělit se o své osobní zkušenosti s pěstounskou

péči vykonávanou prarodiči a během výzkumu byly komunikační partnerky velmi otevřené. Na pokládané výzkumné otázky se snažily odpovědět co nejupřímněji a díky tomu mohl být samotný cíl bakalářské práce naplněn.

Oslovené komunikační partnerky měly během výzkumu praxi na oddělení sociálně-právní ochrany dětí v rozmezí od šesti do jednadvaceti let a díky tomu jsem si mohla vyslechnout různé pohledy na problematiku pěstounské péče, protože doba praxe má vliv na míru zkušeností. Z výzkumu vyplývá, že pro dítě, o které se rodiče nemohou postarat, je nejlepší možnost svěřit dítě do péče svých prarodičů. Hassall (2021) uvádí, že o formu pěstounské péče, která je vykonávána prarodiči dítěte, je v této době čím dál větší zájem. Komunikační partnerky sdělily, že v této době mají dvě třetiny pěstounů prarodičů. Ministerstvo práce a sociálních věcí má zpracovanou statistiku, která toto tvrzení potvrzuje (Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí, 2022). Dle této statistiky za rok 2021 mají osoby blízké nebo příbuzné v péči přibližně 8 916 dětí z celkových přibližně 12 351 dětí. KP1 dodává: *„Za minulých pár let nemám jedinou žádost o zprostředkovanou pěstounskou péči.“*

Z výzkumu vyplývá, že se prarodiče chodí sami na oddělení sociálně-právní ochrany dětí informovat o možnostech péče o dítě, protože nastala situace, kdy se rodiče nemohou o dítě postarat a prarodič je jediný, který je schopen o dítě pečovat. Primárně se pracovnice zaměřují na nejbližší rodinu dítěte, což jsou ve většině případů prarodiče a až poté se obrací na širší rodinu. Pazlarová (2016) poukazuje na důležitost vzájemné znalosti prarodiče a dítěte nebo na jejich blízký vztah. S tímto plně souhlasím, protože si myslím, že děti své prarodiče ve většině případů znají nejlépe, protože se znají od útlého dětství. Pro dítě přechod do péče prarodičů není tak psychicky náročný, prožívá méně životních změn.

Z mé osobní zkušenosti s dětmi, které jsou svěřené do pěstounské péče prarodičů, vidím pozitivní i negativní stránky této formy péče o dítě. I komunikační partnerky mají jak pozitivní, tak i negativní zkušenosti s pěstounskou péčí vykonávanou prarodiči. Ve většině případů tato forma péče o dítě funguje. Výhodou pěstounské péče prarodičů je rodinná identita, kdy je dítě stále součástí vlastní rodiny a zná rodinnou historii (Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte, 2014). Toto potvrzují i

komunikační partnerky. Jako velkou výhodu spatřují v tom, že dítě zůstane v biologické rodině a jsou zachovány rodinné vazby.

Z převážné většiny v rodinách funguje tato forma péče o dítě bez velkých problémů, ale jak komunikační partnerky samy naznačují, existují i případy, kdy prarodiče výchovu dítěte nezvládají. Nezvládnutí výchovy dětí ze strany prarodičů se řadí mezi hlavní důvody, proč dochází k předčasnému ukončení pěstounské péče (Analýza situace příbuzenské pěstounské péče, 2017). Výzkum toto tvrzení potvrdil, protože občas se v rodině objevují velké výchovné problémy, které prarodiče nezvládají a existují i případy, kdy dítě bylo prarodičům odebráno a svěřeno do ústavní výchovy.

Na základě výzkumu vyšly rozdíly mezi pěstounskou péčí a svěřením dítěte do péče jiné osoby. Z výzkumu vyplývá, že jde hlavně o finanční rozdíly, ale bakalářská práce je zaměřena na pěstounskou péči, proto se dále nebudu těmto rozdílům detailně věnovat. Arnoldová (2016) zmiňuje důvody, proč rodiče už nepečují o dítě, mezi které řadí velmi těžkou sociální situaci rodičů nebo závislost na alkoholu. Výzkum toto tvrzení potvrdil, protože dítě se do pěstounské péče prarodičů dostane většinou z důvodů těžké sociální situace rodičů či závislosti všech druhů ze strany rodičů. Mezi další důvody, proč rodiče už o své děti nepečují, se řadí výkon trestu rodiče či důvod neznámého pobytu rodiče. V tomto případě dítě rodiče nechají u prarodiče, kterým je většinou matka rodiče. Existují i případy, kdy má dítě v pěstounské péči otcovská prababička a jak z výzkumu vyplývá, péče o dítě je skvělá. Je to velmi individuální. Jedna komunikační partnerka uvádí, že v jejich městě není tak časté, aby soud svěřil dítě do pěstounské péče prarodičů a přiklání se spíše k formě náhradní rodinné péče svěřením dítěte do péče jiné osoby, kdy poté určuje rodičům výživné. Podobnou zkušenost má další komunikační partnerka, která říká: *„Pokud rodiče jen o dítě nemají zájem, nebo se nechtějí starat, soud dítě do pěstounské péče dítě nesvěřuje.“*

Výsledky výzkumu poukazují na negativní stránku, kterou pěstounská péče prarodičů také přináší. Rodiče se snaží dítě navštěvovat a pokud to není v nejlepším zájmu dítěte, je pro prarodiče velmi těžké říct, že si to nepřejí, protože je to jejich vlastní dítě. Pazlarová (2016) také souhlasí s tím, že pro dítě může být nebezpečím, pokud rodinné zázemí není v nejlepším zájmu dítěte. Návštěva rodiče, který je například drogově

závislý, s sebou nese psychickou zátěž pro dítě. Rodiče dětem naslibují, že budou bydlet spolu nebo že spolu pojedou na výlet, ale jsou to většinou plané sliby, které pak nesplní a děti se s tím poté vyrovnávají velmi těžko. Děti to vnímají tak, že jejich matka či otec nedodrželi to, co slíbili a oni očekávají to, že to teď bude konečně jiné. Mají z toho psychické problémy i do budoucna a souvisí to také se sebepoškozováním. S tímto souhlasí Kovařík (2004), který uvádí, že pro děti v pěstounské péči představuje kontakt s biologickým rodičem riziko vzniku psychologických problémů. Ze zkušenosti z mého blízkého okolí s péčí prarodičů vím, jak se cítí dítě, kterému ze strany rodičů bylo hodně věcí naslibováno a nesplněno. Je to pro dítě velká psychická zátěž. Na druhou stranu je to i pro prarodiče velmi těžká situace, protože se musí vypořádávat s tím, že nedokázali správně vychovat své dítě a teď mají další zodpovědnost za své vnouče.

Štěrbová a Kalábová (2009) zmiňují další negativa pěstounské péče prarodičů, a to nespolečnosti pěstounů s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. S tímto se shodují i komunikační partnerky, a i já s tímto souhlasím, protože během odborné praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí jsem měla možnost vidět, jak to vypadá, když prarodiče se sociálními pracovníky nespolečnosti. Poukázala bych na to, že prarodiče v některých případech mají ve své péči dítě jen z důvodu dávek pěstounské péče a sama jsem se během odborné praxe o tomto tvrzení přesvědčila. Komunikační partnerky se shodly, že novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů s účinností od 1. 1. 2022, přinese nižší zájem o tuto formu péče ze strany prarodičů, a to z důvodu snížení dávek pro prarodiče. Někteří prarodiče dávek pěstounské péče zneužívali. Dle výzkumu s orgánem sociálně-právní ochrany dětí nespolečnosti hlavně prarodiče, kteří mají ve své péči dítě jen kvůli dávkám a kvalita pečujícího prostředí není na dobré úrovni. Subjektivní názory a zkušenosti komunikačních partnerek jsou na pěstounskou péči prarodičů kladné, ale samozřejmě existují případy, kdy to v rodině nefunguje a dítě se dostane do péče jiné osoby, než je prarodič, nebo do ústavní výchovy.

Pěstounskou péči vykonávanou prarodiči hodnotím kladně, i z mé osobní zkušenosti z okolí, protože si myslím, že je to lepší, než aby se dítě dostalo do ústavní výchovy. Souhlasím ale s tím názorem, že je to velmi individuální a vím, že prarodiče to mají občas velmi těžké, hlavně v období dospívání dítěte. Toto také potvrdily komunikační

partnerky. Dítě v tomto věku vzdoruje, projevují se velké mezigenerační rozdíly ve všech směrech a pro prarodiče to občas není lehké. Dle mého názoru je velmi důležité, aby prarodiče nastavili pravidla a důležitá je určitě i spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, což také potvrdily komunikační partnerky. Obdivuji prarodiče ve starším věku, kteří zvládli správně vychovat své vnouče, protože si myslím, že to stálo hodně úsilí. Dítě má podle mého názoru zůstat v biologické rodině a pokud je prarodič schopen se o dítě postarat, má s dítětem kladný vztah, je zdravý, má pro dítě zázemí, nevidím důvod pro svěření dítěte do péče jiné osoby než prarodiče.

Z vlastní zkušeností vím, že sociální pracovníce z doprovázejících organizací mají na pěstounskou péči prarodičů jiný názor, ale vzhledem k tomu, že můj výzkum na pracovníky z doprovázejících organizací nebyl zaměřen, tak nemohu s tímto názorem úplně operovat. Bylo by ale určitě zajímavé udělat výzkum z pohledu sociálních pracovníků z doprovázejících organizací a názory porovnat.

Z výzkumu vplynuly odpovědi na následující výzkumné otázky:

Jaké zkušenosti mají sociální pracovníci náhradní rodinné péče se svěřením dítěte do pěstounské péče prarodičů?

Zkušenosti sociálních pracovníků s pěstounskou péčí prarodičů jsou velké, protože největší část pečujících v rámci pěstounské péče tvoří prarodiče. Sociální pracovníci mají pozitivní i negativní zkušenosti s touto formou péče o dítě, ale i přesto pěstounskou péčí prarodičů podporují, pokud jsou prarodiče schopní se o dítě postarat, protože dítě nadále zůstává v biologické rodině a jsou zachovány rodinné a citové vazby mezi dítětem a prarodičem.

Co považují zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí za negativní stránky pěstounské péče prarodičů?

Mezi negativní stránky pěstounské péče prarodičů považují zaměstnanci orgánu sociálně-právní ochrany dětí mezigenerační rozdíly, které zahrnují výchovné problémy, kdy prarodiče nezvládají výchovu, protože dítě v období dospívání prarodičům vzdoruje, věkový rozdíl a následné nepochopení dítěte ze strany prarodičů, počítačové dovednosti a neznalost učiva ze strany prarodičů.

6 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zmapovat názory zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí na pěstounskou péči prarodičů se zaměřením na výhody a rizika této pěstounské péče.

Výzkumná část byla zaměřena na zkušenosti sociálních pracovníků náhradní rodinné péče s pěstounskou péčí prarodičů a jaké negativní stránky tato forma péče o dítě přináší. Z výsledků je zřejmé, že sociální pracovnice orgánu sociálně-právní ochrany dětí mají na problematiku pěstounské péče vykonávané prarodiči kladný názor, i přes negativní stránky, které tato péče přináší. Nejčastěji bylo vyzdvižováno riziko mezigeneračních rozdílů mezi prarodičem a dítětem, jejich věkový rozdíl, který se pojí s nedorozuměním mezi prarodičem a dítětem a následné nezvládnutí výchovy ze strany prarodičů. Prarodiče často nezvládají výchovu z důvodu benevolentnějšího přístupu k dítěti. Prarodiče dítě více rozmazlují, více mu dovolí a dítě si občas dělá, co chce. I přes negativní stránky, které sociální pracovnice zmiňují, je tato forma péče upřednostňována před péčí jiné osoby, než je prarodič a před ústavní výchovou.

Z výzkumu vyplývá to, že prarodič má velkou výhodu v tom, že je biologická rodina dítěte. Prarodiče s dítětem pojí rodinné a citové pouto, které cizí pěstoun nenahradí. Dítě zná své prarodiče většinou od útlého věku a je na ně zvyklé. Prarodiče se snaží o svá vnoučata pečovat minimálně až do zletilosti a z výzkumu vyplývá to, že je velice ojedinělé, pokud prarodiče žádají o zrušení pěstounské péče před zletilostí. Když se tak stane, je to ze zdravotních důvodů, kdy o dítě nemohou prarodiče dále pečovat. Mezi další důvody, proč prarodiče ukončují pěstounskou péči patří velké výchovné problémy, kdy prarodiče už nemají dostatek sil, aby výchovu dítěte zvládli.

Tato bakalářská práce může být přínosná pro sociální pracovníky, kteří pracují s rodinou, protože poukazuje i na negativní stránky, které pěstounská péče prarodičů přináší. Zároveň vyzdvižuje i výhody, které pěstounská péče prarodičů má.

7 Seznam použitých zdrojů

- 1) *Analýza situace příbuzenské pěstounské péče*, 2017. [online]. Institut projektového řízení a.s. [cit. 2021-12-07]. Dostupné z: [http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analýza-situace-pribuzenske-pestounske-pece\(1\).pdf](http://www.pravonadetstvi.cz/files/files/Analýza-situace-pribuzenske-pestounske-pece(1).pdf)
- 2) ARNOLDOVÁ, A., 2016. *Sociální péče: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing. 320 s. ISBN 978-80-247-5148-1.
- 3) BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M., 2008. *Sanace rodiny: [sociální práce s dysfunkčními rodinami]*. Praha: Portál. 152 s. ISBN 978-80-7367-392-5.
- 4) BERRICK, J. D., SKIVENES, M., 2012. Dimensions of High Quality Foster Care: Parenting Plus [online]. *Children and Youth Services Review*. 34(9), 1956-1965. [cit. 2021-11-28]. doi: 10.1016/j.childyouth.2012.05.026.
- 5) BIEGEL, N. et al., 2021. Uptake of Childcare Arrangements—Grandparental Availability and Availability of Formal Childcare. [online]. *Social Sciences*. 10(2):50. [cit. 2021-11-28]. doi: 10.3390/socsci10020050.
- 6) BUBLEOVÁ, V. et al., 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 94 s. ISBN 978-80-87455-01-2
- 7) BUBLEOVÁ, V. et al., 2018a. *Základní informace o osvojení (adopci)*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 61 s. ISBN 978-80-87455-29-6
- 8) BUBLEOVÁ, V. et al., 2018b. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. 4., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 60 s. ISBN 978-80-87455-30-2
- 9) BUBLEOVÁ, V., 2014. *Průvodce náhradní rodinnou péčí*. [online]. Praha: Středisko náhradní rodinné péče [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.adopce.com/wp-content/uploads/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci-2014.pdf>
- 10) CAIRNS, K., 2013. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem: traumata v raném vztahu a psychická odolnost*. Praha: Portál. 184 s. ISBN 978-80-262-0370-4.
- 11) *Dávky pěstounské péče a zaopatřovací příspěvky*, 2022 [online]. Úřad práce [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/davky-pestounske->

pece-a-zaopatrovaci

prispvky1#Zprost%C5%99edkovan%C3%A1%20p%C4%9Bstounsk%C3%A1%20p%C3%A9%C4%8De

- 12) DE MAEYER, S., 2014. Motivation For Foster Care. [online]. *Children and Youth Services Review*. 36(1), 143-149. [cit. 2021-11-27]. doi: 10.1016/j.childyouth.2013.11.003.
- 13) DOBEŠOVÁ, L., 2014. *Společenské vědy pro střední školy*. 2. vyd., aktualiz. a dopl. v souladu s novým občanským zákoníkem. Brno: Didaktis. 96 s. ISBN 978-80-7358-233-3.
- 14) GABRIEL, Z., NOVÁK, T., 2008. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. Psyché (Grada). 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3.
- 15) Hassall, A., et al. 2021. Does Kinship vs. Foster Care Better Promote Connectedness? A Systematic Review and Meta-Analysis. [online]. *Clin Child Fam Psychol Rev*. 24, 813–832. [cit. 2021-11-28]. doi: 10.1007/s10567-021-00352-6.
- 16) HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vydání. Praha: Portál. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9
- 17) HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., 2006. *České rodinné právo*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita. 400 s. ISBN 80-210-3974-4.
- 18) Hůlová, K., 2013. Terénní práce v sociálně vyloučených lokalitách. In: Matoušek, O., *Encyklopedie Sociální práce*. Praha: Portál. s. 478-480. ISBN 978-80-262-0366-7.
- 19) KACZOR, P., 2015. *Sociální politika a sociální systém ČR*. Praha: Oeconomica, nakladatelství VŠE. 269 s. ISBN 978-80-245-2096-4.
- 20) KOVAŘÍK, J., 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál. 167 s. ISBN 80-7178-957-7
- 21) *Legislativa a systém sociálně-právní ochrany*, 2021 [online]. MPSV [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/legislativa-a-system-socialne-pravni-ochrany>
- 22) MATĚJČEK, Z., 1999. *Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál. 183 s. ISBN 80-717-8304-8.

- 23) MATĚJČEK, Z., 2008. *Co děti nejvíc potřebují*. 5. vyd. Praha: Portál. 112 s. ISBN 978-80-7367-504-2.
- 24) MATOUŠEK, O., 2013. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál. 570 s. ISBN 978-80-262-0366-7.
- 25) MATOUŠEK, O., 2017. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha: Portál. 208 s. ISBN 978-80-262-1242-3.
- 26) MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál. 214 s. ISBN 978-80-262-0522-7.
- 27) MELZER, F., 2016. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, s. 1914-1957. ISBN 978-807-5020-048.
- 28) *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuznými dítěte: Metodická příručka*, 2014. [online]. Nadační fond J&T. [cit. 2021-11-24]. Dostupné z: <http://valika.cz/wp-content/uploads/2014/05/publikace-158.pdf>
- 29) NOVOTNÁ, V. et al., [2016]. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG. Právo (ANAG). 808 s. ISBN 978-80-7554-022-5.
- 30) NOVOTNÝ, P. et al., 2014. *Nový občanský zákoník: Rodinné právo*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing. 200 s. ISBN 978-80-247-5167-2
- 31) NOŽÍŘOVÁ, J., 2012. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Linde. 94 s. ISBN 978-80-86131-91-7
- 32) *Odměna pěstouna*, 2022 [online]. Úřad práce [cit. 2022-03-10]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/odmena-pestouna>
- 33) *Příspěvek na úhradu potřeb dítěte*, 2022 [online]. Úřad práce [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/prispevek-na-uhradu-potreb-ditete>
- 34) RHODES, K. et al., 2006. Foster Parents' Reasons for Fostering and Foster Family Utilization [online]. *The Journal of Sociology & Social Welfare*. 33(4), 105-126. ISSN 0191-5096. [cit. 2021-11-27]. Dostupné z: <https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol33/iss4/9/>
- 35) *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí*, 2022 [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2022-04-19]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statistiky-1>

- 36) SYCHROVÁ, A., 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Vydání I. Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická. 240 s. ISBN 978-80-7395-955-5.
- 37) ŠTĚRBOVÁ D., KALÁBOVÁ. S., 2009. *Dítě v péči prarodičů a jiných příbuzných*. [online]. In: Aktuální otázky náhradní rodinné péče. Sborník z IX. celostátního semináře NRP Brno, 30. 9. – 1. 10. 2009. Brno: TRIADA poradenské centrum, o. s. [cit. 2021-12-07]. 99 s. ISBN 978-80-254-5957-7. Dostupné z: http://detskyusvit.cz/wp-content/uploads/2018/08/sbornik_2009.pdf.
- 38) TAUCHEN, J., SCHELLE, K., 2016. *Encyklopedie českých právních dějin*. Ostrava: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici s Key Publishing s.r.o. 878 s. ISBN 978-80-7380-638-5.
- 39) TRNKOVÁ, L., 2018. *Náhradní péče o dítě*. Wolters Kluwer. 168 s. ISBN 978-80-7552-864-3. 51.
- 40) Usnesení č. 2/1993 Sb., *Usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky*, 1993. [online]. [cit. 2021-12-18]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 1, s. 3-24. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
- 41) VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. 181 s. ISBN 978-80-87455-14-2.
- 42) VALENTA, M., 2015. *Slovník speciální pedagogiky*. Praha: Portál. 320 s. ISBN 78-80-262-0937-9.
- 43) VELEMÍNSKÝ, M., 2008. *Funkční a disfunkční rodina včetně sociálního dopadu problematiky*. In: VELEMÍNSKÝ, M., STUDENOVSKÝ, P. (eds). Rukověť pro poskytovatele a zadavatele sociálních služeb v oblasti problematiky dětí a mládeže. České Budějovice: ZSF JU, s. 150-177. ISBN 978-80-7394-064-5.
- 44) WESTPHALOVÁ, L., 2014. *Hlava III. Poručenství a jiné formy péče o dítě*. In: HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. et al. *Občanský 73 zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. Praha: C. H. Beck. 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9.

- 45) Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006. [online]. [cit. 2021-10-26].
In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 37, s. 1250-1360. ISSN 1211-1244.
Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
- 46) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, 1999. [online]. [cit. 2021-10-26]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 7594-7696. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
- 47) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, 2012. [online]. [cit. 2021-10-19]. In: *Sbírka zákonů České republiky*, částka 33, s. 1026-1368. ISSN 1211-1244. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>
- 48) ZUKLÍNOVÁ, M. et al., 2016. *Občanské právo hmotné. Díl druhý: Rodinné právo*. Vydání 1. Praha: Wolters Kluwer ČR. 196 s. ISBN 978-80-7478-937-3.

8 Seznam tabulek a schémat

Tabulky:

Tabulka č. 1 – Výše příspěvku při pěstounské péči

Tabulka č. 2 - Charakteristika komunikačních partnerů

Schémata:

Schéma č. 1 – Výchova

Schéma č. 2 – Mezigenerační rozdíly

Schéma č. 3 – Výhody pěstounské péče prarodičů

Schéma č. 4 – Subjektivní pocit pracovníků na pěstounskou péči prarodičů

Schéma č. 5 – Zprostředkování a nezprostředkování pěstouni

9 Přílohy

Příloha č. 1: Předloha informovaného souhlasu pro komunikační partnery

Informovaný souhlas

Vážená paní, vážený pane,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. V současné době vypracovávám závěrečnou práci, v rámci které provádím výzkum, jehož cílem je zjistit názory zaměstnanců orgánu sociálně-právní ochrany dětí na pěstounskou péči prarodičů se zaměřením na výhody a rizika této pěstounské péče. Výzkum probíhá prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů, které trvají přibližně 30 minut. Výzkum je zcela anonymní, nikde tedy nebude uveřejněno Vaše jméno.

Prohlášení

Prohlašuji, že souhlasím s účastí na výše uvedeném výzkumu. Studentka mne informovala o podstatě výzkumu a seznámila mne s cíli, metodami a postupy, které budou při výzkumu používány, stejně jako s výhodami a riziky, které pro mne z účasti na výzkumu vyplývají. Souhlasím s tím, že všechny získané údaje budou anonymně zpracovány a použity pro účely vypracování závěrečné práce studentky.

Měl/a jsem možnost si vše řádně, v klidu a v dostatečně poskytnutém čase zvážit. Měl/a jsem možnost se studentky zeptat na vše pro mne podstatné a potřebné. Na tyto dotazy jsem dostal/a jasnou a srozumitelnou odpověď.

Prohlašuji, že beru na vědomí informace obsažené v tomto informovaném souhlasu a souhlasím se zpracováním osobních a citlivých údajů účastníka výzkumu v rozsahu, způsobem a za účelem specifikovaným v tomto informovaném souhlasu.

V.....

Dne.....

Podpis účastníka výzkumu.....

Podpis studentky.....

Příloha č. 2: Scénář rozhovoru

Scénář rozhovoru

- 1) Jak často pracovníci svěřují dítě do pěstounské péče prarodičů?
- 2) Z jakých důvodů svěřují dítě do pěstounské péče prarodičů?
- 3) Oslovují pracovníci prarodiče cíleně nebo se k pěstounské péči hlásí prarodiče sami?
- 4) Jaká je silná stránka prarodičů v pěstounské péči?
- 5) V čem se liší pěstounská péče prarodičů od pěstounské péče nepříbuzenské?
- 6) Jaký názor mají na pěstounskou péči prarodičů dětí?
- 7) Co prarodičům dělá v pěstounské péči problémy?
- 8) Jaké problémy řeší prarodiče narození od nepříbuzenské pěstounské péče?
- 9) Z jakých důvodů ukončují prarodiče pěstounskou péči?
- 10) S jakými problémy se nejčastěji setkávají sociální pracovníci v pěstounské péči prarodičů?
- 11) Jaký je Váš subjektivní názor na svěřování dítěte do péče prarodičů?